

UMEÅ UNIVERSITET

DE VIKTIGA VUXNA I FRITIDSHEMMET

**Relationers betydelse i arbetet med
elever i svårigheter**

Elin Blomquist
Frida Viklund

Examensarbete, 15 hp

Grundlärarprogrammet - fritidshem, 180 hp

Vt 2026

Sammanfattning

Inom fritidshemmets verksamhet finns idag en stor andel elever med en variation av svårigheter och förutsättningar. Tidigare forskning visar på strukturella brister i fritidshemmets verksamhet samt att ett relationellt perspektiv är viktigt i arbetet. Denna studie syftar till att ge en förståelse för hur lärare i fritidshem och rektorer upplever arbetet med elever i svårigheter. Detta genom att se såväl svårigheter som möjligheter i arbetet. Det relationella perspektivet utgör studiens teoretiska utgångspunkt och genomsyrar analysen i sin helhet. För att synliggöra skillnader ställs detta perspektiv mot ett kategoriskt perspektiv. Studiens resultat bygger på analyser av åtta semistrukturerade intervjuer med lärare i fritidshem samt rektorer. Resultatet struktureras genom teman utifrån studiens forskningsfrågor och visar att arbetet med elever i svårigheter kräver ett etablerat relationellt perspektiv, organisatoriska förutsättningar samt en samsyn bland personal och ledning. Arbetet med elever i svårigheter beskrivs av informanter och tidigare forskning som ett utmanande arbete.

Nyckelord: relationellt perspektiv, kategoriskt perspektiv, organisatoriska förutsättningar, specialpedagogik

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
BAKGRUND	2
CENTRALA BEGREPP	3
ELEVER I SVÅRIGHETER	3
STYRDOKUMENT	3
TIDIGARE FORSKNING	3
SPECIALPEDAGOGIK	3
SPECIALPEDAGOGIK PÅ FRITIDSHEMMET	5
LÄRMILJÖ, SOCIALA RELATIONER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	6
Lärmiljö.....	6
Sociala relationer och förhållningssätt.....	7
ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	9
TEORI	10
RELATIONELLT OCH KATEGORISKT PERSPEKTIV	10
Relationellt perspektiv	10
Kategoriskt perspektiv	10
PERSPEKTIVETS RELEVANS FÖR FRITIDSHEMMETS KONTEXT	11
TEORINS RELEVANS FÖR STUDIEN	11
METOD	11
URVAL	12
BESKRIVNING AV INFORMANTER.....	12
GENOMFÖRANDE.....	13
DATABEARBETNING OCH ANALYSMETOD	13
ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	13
METODDISKUSSION	14
ARBETSFÖRDELNING	15
RESULTAT	15
TEMA 1: ELEVER I SVÅRIGHETER	15
Synliga och osynliga behov hos elever i svårigheter	16
Inkludering och tillhörighet i fritidshemmets praktik	16
TEMA 2: RELATION OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	17
TEMA 3: ORGANISATORISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	18
TEMA 4: RUTINER OCH SAMSYN	21
DISKUSSION OCH ANALYS	23
ARBETET MED ELEVER I SVÅRIGHETER	24
FRAMGÅNGSFAKTORER	25
Relationellt förhållningssätt	25
Organisatoriska förutsättningar	25
RUTINER OCH SAMSYN	27
Rektors roll för organisatoriska förutsättningar	28
SLUTSATSER	28
FRAMTIDA FORSKNING.....	29
REFERENSER	30
BILAGA 1. INFORMATIONSBREV LÄRARE I FRITIDSHEM	32
BILAGA 2. INFORMATIONSBREV REKTORER	34
BILAGA 3. INTERVJUGUIDE LÄRARE I FRITIDSHEM	36
BILAGA 4. INTERVJUGUIDE REKTORER	37

Inledning

I offentliga debatter rörande grundskolan och fritidshemmet tenderar elever som inte följer den normativa gruppen att pekats ut som problem och avvikande. Exempelvis föreslår Liberalerna i programmet Agenda (SVT Nyheter, 2025) att införa hjälpklasser i grundskolan för att, enligt dem motverka stökiga elever. Nordin och Sundh (2025) skriver i sin bok att elever som är avvikande i samhället tidigare har betraktats som problembarn och riskerar att hamna i ett utanförskap: "Här finns en av vår tids största frågor: hur kan vi skapa en skola och ett samhället som rymmer även dem som inte självklart passar in i de ramar och mål vi satt upp?" (Nordin & Sundh, 2025, s.5). Genom att lägga problem hos den enskilda eleven innebär det stora risker för exkludering (Gäreskog, 2023; Persson, 1998). Genom att istället rikta blicken mot det sammanhang eller situation svårigheten uppstår i, exempelvis miljö, struktur och pedagogisk organisering flyttas problemet från eleven till verksamheten. Detta kan med andra ord beskrivas som en förskjutning från *elever med svårigheter* till *elever i svårigheter*, vilket även beskrivs som kategoriskt respektive relationellt perspektiv (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Fritidshemmet är en verksamhet som enligt läroplanen har i uppdrag att erbjuda en meningsfull fritid och i hög grad utformas genom upplevelsebaserad undervisning (Skolverket, 2025b). Enligt statistik från Skolverket år 2024/2025 finns 499 000 elever på fritidshemmet, det vill säga 57,2% av alla elever i åldern 6-12 år (Skolverket, 2025a). Detta visar att en stor del av eleverna i Sverige befinner sig inom fritidshemmets verksamhet vilket påvisar betydelsen att arbeta likvärdigt och inkluderande på fritidshemmet.

Läroplanens skrivelser om fritidshemmets undervisning (Skolverket, 2025b) signalerar ett mångfaceterat uppdrag i jämförelse med andra lärarkategorier. Lärare i fritidshem arbetar till skillnad från övriga lärarkategorier med att upprätthålla en meningsfull fritid för eleverna (Lager, 2021). Detta uppdrag i fråga, om elevers meningsfullhet och tid på fritidshemmet menar Lager (2021) vara ett arbete som riskerar att inte göras om det inte är lärare i fritidshem som driver det framåt. Därför behöver yrkesprofessionen och uppdraget stärkas för att tillgodose elevernas meningsfulla fritid samt möta eleverna där de är och ge stöttning utifrån det (Lager, 2021).

Idag kan lärare i fritidshems arbete problematiseras utifrån att det finns ett tydligt hierarkiskt system där lärare i grundskolan prioriteras över lärare i fritidshem och där det visas tydligt vilken verksamhet som prioriteras högst (Karlsudd, 2020). Detta gör att flertalet lärare i fritidshem anpassar sig utifrån kollegor och rektorers förväntningar vad gäller det kompletterande uppdrag för att vinna legitimitet (Karlsudd, 2020).

Granskningar på fritidshemmet visar på flertalet brister vad gäller lokaler, personalens kompetens och utbildningsnivå samt materiella förutsättningar (Lager, 2021). Eftersom att fritidshemmet är en verksamhet som möter en mångfald av elever i olika åldrar från förskoleklass upp till årkurs sex finns det en stor variation vad gäller förutsättningar, behov och intressen. Detta resulterar i en

heterogen målgrupp att arbeta med på fritidshemmet. Vidare ställer det krav på att läraren i fritidshem behöver vara lyhörd och flexibel, samt i sitt arbete har förmågan att möta eleverna där de befinner sig. Detta oavsett om eleverna behöver utmaning eller stöttning att övervinna svårigheter som riskerar att begränsa deras rätt till utbildning och kunskapsinhämtande (Skolverket, 2025b).

Baserat på ovanstående vill denna studie därför bidra till kunskap och förståelse för hur lärare i fritidshem samt rektorer upplever förutsättningarna och möjligheterna på fritidshemmet när det gäller att möta och tillgodose elever i svårigheter. Lärare i fritidshem möter en mångfald av elever och behov, vilket ställer krav på den pedagogiska förmågan hos fritidshemsläraren (Nilholm, 2020). Studien vill dessutom lyfta blicken från att problemet sitter i den enskilda eleven och istället blicka mot vad i omgivningen som resulterar i svårigheter.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att förstå hur lärare i fritidshem och rektorer upplever förutsättningar och möjligheter att tillgodose elever i svårigheter på fritidshemmet.

Följande forskningsfrågor ställs:

- Hur beskriver lärare i fritidshem och rektorer arbetet med elever i svårigheter?
- Vilka faktorer ser lärare i fritidshem och rektorer som framgångsrika i arbetet med elever i svårigheter?
- Hur beskriver lärare i fritidshem och rektorer rutiner och samsyn i arbetet med elever i svårigheter?

Bakgrund

Fritidshemmet utgör en viktig del av skolans verksamhet och har som uppdrag att komplettera skolan genom att erbjuda en meningsfull fritid samt stödja elevers utveckling och lärande (Skolverket, 2025b). Verksamheten präglas av socialt samspel, relationsskapande och varierade aktiviteter, vilket skapar särskilda möjligheter att möta elevers olika behov (Aspelin, 2018).

I fritidshemmets vardag möter personalen elever med skilda förutsättningar, där vissa elever upplever svårigheter kopplade till socialt samspel, koncentration, beteende eller lärande. Hur dessa svårigheter förstås och hanteras kan få stor betydelse för elevers trivsel, delaktighet och utveckling (Nilholm, 2020).

Tidigare forskning har i stor utsträckning fokuserat på skolans undervisning och specialpedagogiska insatser inom klassrummet, medan fritidshemmets roll i arbetet med elever i svårigheter har uppmärksamrats i mindre omfattning. Samtidigt har fritidshemmet en unik position genom sitt relationsnära arbetssätt och sina flexibla lärmiljöer (Aspelin, 2018).

Mot denna bakgrund finns ett behov av att fördjupa kunskapen om hur lärare i fritidshem och rektorer upplever arbetet med elever i svårigheter, samt vilka faktorer som anses bidra till ett fungerande stöd.

Centrala begrepp

Elever i svårigheter

Begreppet elever i svårigheter kan ses som stort och komplext vad gäller innebörden. I denna studie används begreppet medvetet och kritiskt för att visa på en mångfald av elever och svårigheter. Elever i svårigheter, innefattar olika utmaningar och kan ses utifrån ett relationellt perspektiv (se teori), vilket genomsyrar hela studien (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Begreppet elever i svårigheter avser inte att lägga ett problem eller svårighet hos eleven som individ. I stället sätter begreppet fokus på de förutsättningar som finns omkring eleven. Elever med svårigheter, kan däremot kopplas till ett kategoriskt perspektiv. Detta perspektiv placerar en svårighet hos eleven. Skillnaden mellan begreppen handlar om vad som anses vara problemet. Det vill säga elever i eller med svårigheter (Gäreskog, 2023; Persson, 1998). I denna studie är detta kopplat till elever på fritidshemmet.

Styrdokument

Läroplanen (Skolverket, 2025b) för fritidshemmet beskriver ett lärande och en undervisning som omfattas av gemenskap och meningsfullhet. Vidare beskriver läroplanen att undervisningen ska utformas utifrån varje elevs behov.

I Skolverkets allmänna råd om styrning och ledning av fritidshemmet (Skolverket, 2023), kan det utläsas att huvudmannen och rektorn bör se till att fritidshemmet har ändamålsenliga lokaler samt utemiljö som möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet. De ska även skapa kompetensutvecklingsinsatser för personalen på fritidshemmet, utifrån en analys och kartläggning av fritidshemmets verksamhetsbehov, i förhållande till de specifika uppdrag fritidshemmet har.

I skollagen 14 kap. 9§ står det att huvudmannen ska se över både gruppstorlek och gruppammansättningen för fritidshemmet samt tillgodose att eleverna erbjuds en god lärmiljö (SFS 2010:800). Dessutom står det i skollagen 3 kapitlet 5§ att elever som riskerar att inte uppnå kriterier för bedömning av kunskaper inom ordinarie undervisning ska få anpassningar för att uppnå målen. Om extra anpassningar inte räcker för att en elev ska nå upp till de kriterier som krävs beskriver 7§ och 8§ hur särskilt stöd ska ges. Detta behöver inte ske inom ordinarie undervisning (SFS 2010:800).

Tidigare forskning

Specialpedagogik

Specialpedagogik är ett kunskapsområde som är tvärvetenskapligt och som under historien har förändrats. I detta avsnitt presenteras ett urval av historiska förändringar gällande hur skolsvårigheter betraktats och bemötts i det svenska skolsystemet.

Till en början kunde specialpedagogiken snarare exkludera elever genom att avskilja de som hade svårigheter från resterande elevgrupp. I dagens

specialpedagogiska fält är inriktningen i stället på att arbeta för att inkludera eleverna i en gemenskap (Olsson & Olsson, 2013).

I skolans verksamhet, vilket även innefattar fritidshemmet har det alltid funnits och kommer alltid finnas elever som inte faller inom ramen för den stora normativa elevgruppen. När folkskolan infördes år 1842 fanns det etablerade tankar och diskussioner huruvida elever som avvek från den normativa gruppen skulle kunna tillgängliggöra sig kunskap och undervisning trots svårigheter (Ahlberg, 2013). Under denna tid beskrevs elever som hade svårt att tillgängliggöra sig undervisningen på följande vis;

”...elever som saknade erforderlig fattningsförmåga, var fattiga eller vanartiga” (Ahlberg, 2013, s.19).

Under denna tid fanns det ingen tanke om att plocka ut elever som hade svårigheter och placera eleverna i en annan undervisningsform. I stället gjordes medvetna val att sänka kunskapskraven till en lägre grad för elever som hade svårt i skolan. Under år 1879 i Norrköpingsstad dateras den första hjälpklassen där elever med begåvningsnedsättning och beteendestörningar placerades. På denna tid användes dessa utpekande begrepp mot elever som ansågs vara avvikande. Genom en historisk förändring på specialpedagogiken har dessa begrepp under tidens gång blivit ersatta med mer inkluderande ordval.

Därefter följer en debatt som blir intensiv i början på 1900-talet som berör så kallade *svaga elevers situation*, vilket även är starten för särklasser eller hjälpklasser (Ahlberg, 2013). Detta ansågs vara en lösning för att sälla bort elever med sina tillhörande olikheter. Både utifrån den aspekt att det ansågs gynna den normativa elevgruppen, samtidigt som de eleverna som inte ansågs kunna tillgodose av ordinarie undervisningen placerades i en mindre enskild klass (Ahlberg, 2013). Under 1920-talet utformades differentialpedagogiken vilket var en form av intelligenstest för att avgöra barns begåvningsnivå som i sin tur senare kompletterades med en form av särskild stödundervisning. Detta resulterade sedan till en organisation som ansågs vara väl fungerande. Vidare bildades ett nätverk med flera yrkesroller, vilket resulterade i resurser för eleverna. Dessutom bidrog detta till en vetenskaplig syn och förankring för specialpedagogiken i stort (Ahlberg, 2013).

Under 1940-talet utvecklades specialundervisningen och andra specialklasser infördes för elever med funktionsnedsättningar och elever som ansågs vara avvikande. Detta utvecklades sedan till att eleverna fick gå kvar i sin ordinarie undervisningsgrupp men gavs särskild stödundervisning (Ahlberg, 2013). I läroplanen från 1969 framgår det att skolan har som utgångspunkt att alla elever ska få hjälp och stöttning inom den ordinarie undervisningen. Under 1980 utformas en ny läroplan där begreppet *en skola för alla* skrivs in. Detta begrepp syftar till att utforma en undervisning som tillgodoser alla elevers behov

År 1994 händer något som sätter prägel på specialpedagogiken. I staden Salamanca samlas UNESCO samt Spaniens utbildning- och vetenskapsminister med syfte att diskutera specialpedagogisk undervisning (Ainscow, Slee & Best, 2019). Detta mynnade sedan ut i en deklARATION och handlingsplan som haft stor

internationell påverkan vad gäller den specialpedagogiska undervisningen där synsättet landat i inkluderande arbetssätt (Ainscow, Slee & Best, 2019). Karlsudd (2020) beskriver ett inkluderande förhållningsätt som ett sammanhang där alla elever med sina olikheter blir accepterade att tillhöra och delta i gruppen. Om ett fritidshem är inkluderande menar Karlsudd (2020) att det tar sig uttryck i att alla elever kan delta på lika villkor, oavsett vad eleverna har för intressen, förmågor och förutsättningar. Det lyfts vidare att det är av stor vikt att eleverna känner en trygghet samt delaktighet. Fritidshemmet beskrivs som tradition vara en verksamhet där personalen ofta utövar ett tydligt lagarbete när det kommer till specialpedagogik, vilket tar sig i uttryck i gemensamma diskussioner om elever och vad de behöver för förutsättningar (Karlsudd, 2020).

Under år 1994 förtydligas innebörden av att utforma en undervisning som tillgodoser alla elevers behov i en ny läroplan, som beskriver att det är skolans uppdrag att ta hänsyn till alla elevers individuella behov och förutsättningar. Det framkommer även ett ansvar att skolan ska arbeta för att elever som riskerar att inte klara målen ska få hjälp och stöttning. Detta följer sedan med till den läroplan som utformas 2011 (Ahlberg, 2013).

[Specialpedagogik på fritidshemmet](#)

Till skillnad från grundskolans mål och resultatstyrda verksamhet där elever som inte uppfyller kunskapskraven ibland placeras i andra särskilda undervisningssammanhang har fritidshemmet inte denna typ av rutin (Karlsudd, 2020). Vidare beskriver Karlsudd (2020) att fritidshemmet inte gör skillnad på en vanlig undervisning och särskild undervisning, såsom det sker inom grundskolan. I och med att fritidshemmet över tid fått ett förändrat uppdrag som mer syftar till resultat och mål genom att tydligt kompensera och komplettera grundskolan faller elever som är i svårigheter mellan stolarna och kan inte delta utifrån sina villkor och förutsättningar. Detta trots att det framkommer att fritidshemmet som tradition jobbat för en inkluderande verksamheten där alla elever kan delta på lika villkor (Karlsudd, 2020).

Lärare i fritidshem innehar en komplex yrkesroll, vilket tar sig uttryck genom ett kombinerat arbete i grundskolan och på fritidshemmet. Dessutom ska arbetet ta sin grund i ett kompletterande och kompensatoriskt arbete (Skolverket, 2025b). Genom att lärare i fritidshem i stor utsträckning arbetar i grundskolan finns det en risk att mål och resultat som är normer inom grundskolan följer med till fritidshemmets verksamhet (Karlsudd, 2020). Fritidshemmet har inte bedömningskriterier som grundskolan, utan i stället en undervisning som syftar till en meningsfull fritid för eleverna (Skolverket, 2025b). I fritidshemmets verksamhet utgår undervisningen från läroplanen (Skolverket, 2025b), vilket beskriver ett arbete för omsorg, utveckling och lärande.

Elever i svårigheter som har en resurs, exempelvis en elevassistent under skoldagen, förlorar ofta den under eftermiddagen på fritidshemmet (Karlsudd, 2020). Karlsudd (2020) är tydlig med att detta minskar chanserna att upprätta det kompensatoriska arbetet för elever i svårigheter. Det kompensatoriska arbetet innefattar att eleverna ska kunna delta i verksamheten utifrån deras

förutsättningar och behov (Skolverket, 2025b). Detta arbete blir därmed en utmaning att upprätthålla eftersom det under en eftermiddag på fritidshemmet kan generera för få vuxna för att möta individuella behov hos eleverna (Karlsudd, 2020).

Karlsudd (2020) beskriver att en specialpedagogisk undervisning riktar sig mot svårigheter och vad som uppfattas som avvikelser, vilket ofta kompenseras genom mindre grupper och sammanhang som kan innebära en risk för exkludering. Denna exkludering kan även beskrivas utifrån ett kategoriskt perspektiv (Persson, 1998; Gäreskog, 2023). Genom att resurser inte prioriteras att följa med till fritidshemmet kan en statusskillnad anas, där skolans mål värderas högre än fritidshemmets. Detta visar ett tydligt synsätt att resurser till elever i svårigheter prioriteras under skoldagen, däremot inte under eftermiddagarna på fritidshemmet (Karlsudd, 2020).

Sammantaget visar tidigare forskning om specialpedagogik att det skett ett succesivt arbete. Denna utveckling har resulterat i att undervisningen ska anpassas utifrån elevers behov och förutsättningar. Synen på elever som varit avvikande, har likaså den förändrats till ett mer inkluderande synsätt. Fritidshemmet beskrivs som en verksamhet som arbetar inkluderande. Samtidigt visar det på en komplexitet när fritidshemmets verksamhet nedprioriteras i relation till skolans målinriktade arbete.

Lärmiljö, sociala relationer och förhållningssätt

Lärmiljö

Tidigare forskning om lärmiljöer i fritidshem och skola visar att elevers möjligheter till delaktighet och lärande påverkas av en kombination av pedagogiska, sociala och organisatoriska faktorer. Dessa faktorer samverkar och formar de förutsättningar som finns för elever att delta i verksamheten och utvecklas i sitt lärande (Nilholm, 2020). Studier som utgår från personalens erfarenheter och elevers villkor i verksamheten betonar särskilt betydelsen av relationer, omsorg samt strukturella förutsättningar för att skapa inkluderande lärmiljöer (Hjalmarsson & Löfdahl, 2014).

Omsorg framträder som en central del av den pedagogiska praktiken i fritidshemmet. I en empirisk studie visar Hjalmarsson och Löfdahl (2014) att lärare i fritidshems etiska förmåga och sätt att tolka omsorg har direkta konsekvenser för elevers trygghet, delaktighet och utveckling. Omsorg beskrivs inte enbart som emotionellt stöd, utan som en aktiv pedagogisk handling där elever ges möjlighet att utveckla egna kompetenser och känna tillhörighet i verksamheten. För elever i svårigheter framstår detta som särskilt betydelsefullt, då relationella och omsorgsfulla lärmiljöer kan minska upplevelser av utanförskap (Hjalmarsson & Löfdahl, 2014).

Samtidigt visar forskning att fritidshemmets lärmiljö ofta präglas av organisatoriska begränsningar. Haglund (2018) beskriver hur bristande personalresurser, hög personalomsättning och begränsad planeringstid påverkar möjligheterna att bedriva en verksamhet av hög kvalitet. Dessa strukturella villkor

riskerar att särskilt drabba elever i svårigheter, då kontinuitet och individanpassat stöd försvåras. Studien visar även att när lärare i fritidshem har höga ambitioner för verksamheten finns det organisatoriska förutsättningar som sätter hinder för att ambitionerna ska kunna omsättas i praktiken (Haglund, 2018).

Vidare betonar specialpedagogisk forskning vikten av att förstå barns svårigheter i relation till lärmiljön snarare än som individuella brister. Lundbäck (2022) lyfter i sin forskningssammanställning att utveckling av lärmiljön är avgörande för att skapa inkluderande verksamheter i fritidshemmet. Ett relationellt perspektiv betonas, där blicken riktas mot att anpassa verksamheten. Anpassningen görs genom att se över innehåll, organisation och sociala strukturer. Dessutom genom att skapa tillgängliga miljöer, vilket i sin tur kräver ett medvetet pedagogiskt förhållningssätt (Lundbäck, 2022).

Sammantaget visar tidigare forskning att lärmiljöer i fritidshem som präglas av omsorgsfulla relationer, strukturell tydlighet och ett relationellt specialpedagogiskt synsätt skapar bättre förutsättningar för elever i svårigheter att känna trygghet, tillhörighet och delaktighet. Samtidigt framträder organisatoriska begränsningar som ett återkommande hinder för att realisera inkluderande ambitioner i praktiken.

Sociala relationer och förhållningssätt

I detta avsnitt beskrivs vikten av att upprätta sociala relationer mellan elever i svårigheter och lärare i fritidshem. På fritidshemmet möts en mångfald av elever som förväntas vara en del av ett sammanhang. I dessa sammanhang är goda relationer betydelsefulla och ett lärande i samspel med andra (Taylor & Giugni, 2012; Narvaez, 2014). Den mångfalden av elever som befinner sig på fritidshemmet ställs inför utmaningar i gemenskapen. Detta med hårda riktlinjer för vilka som ryms inom den normativa gruppen och därmed blir inkluderad eller exkluderad (Taylor, 2013).

I ett politiskt fält med alltmer fokus på mål och resultat har fritidshemmets omsorgsuppdrag hamnat i skymundan, enligt Ackesjö och Dahl (2022). Fritidshemmet har, som tidigare nämnts ett kompletterande uppdrag gentemot skolan och ett kompensatoriskt uppdrag för eleverna (Skolverket, 2025b). Eftersom det politiska fältet alltmer riktar fritidshemmets verksamhet mot mål och resultat, beskrivs en skolnära tradition (Ackesjö & Dahl, 2022). Detta riskerar å andra sidan att förflytta fritidshemmets uppdrag för fostran samt omsorg och i stället ersätta det med undervisning och målstyrning (Ackesjö & Dahl, 2022). Utifrån läroplanen (Skolverket, 2025b) ska fritidshemmet bland annat präglas av meningsfullhet för eleverna. Meningsfullhet sägs även vara en drivkraft med en balansbräda mellan att få förstå något och själv bli förstodd (Lungström & Bredmar, 2023). Med andra ord kan detta förstås genom KASAM, det vill säga, känsla av sammanhang som etablerades av Aron Antonovsky (se Mittelmark, et al., 2017)

När det handlar om relationell pedagogik uttrycker Cliffe och Solvason (2023) en åsikt om att relationell pedagogik ger elever verktyg och resurser att hantera dagens kravladdade samhälle. De understryker att pedagogiken som syftar till

goda relationer har betydelse för elevernas hälsa och välbefinnande, samt möjligheten att tillgodose sig kunskap. Samtidigt problematiserar de styrdokumenterna som skolifierats med huvudfokus på mål och bedömning, vilket sätter det relationella fokuset åt sidan. Det arbete som syftar till att utveckla elevernas sociala och emotionella utveckling tenderar att ses som ett långsiktigt arbete med risken att elevernas nuvarande sociala och emotionella utveckling inte stimuleras eller gynnas (Cliffe & Solvason, 2023). Även Lungström och Bredmar (2023) delar bilden av att pedagogiska relationer är av vikt och menar att det är en av de viktigaste förmågorna en lärare i fritidshem har kompetens i. De beskriver att en pedagogisk relation kan innehålla ett övergripande fokus på bemötande.

Inom en relationell pedagogik spelar fritidshemslärares förmåga att bemöta stor roll. Ett gott bemötande tar enligt Lungström och Bredmar (2023) sin utgångspunkt hos eleven i stunden och ställer krav på läraren i fritidshems förmåga att vara en ledare. Något som Cliffe och Solvason (2023) bekräftar på liknande sätt genom att beskriva det som ett förhållningssätt där lärare i fritidshem möter eleverna i genuina sammanhang. Taylor och Giugni (2012) samt Ritchie (2017) beskriver att relationell pedagogik är avgörande för att förstå och kunna möta växande utmaningar för eleverna i samspel med omgivningen. Sådana utmaningar som i förlängningen, om de inte förstås och förebyggs påverkar individer och samhällets välbefinnande. Ahlberg (2013) beskriver ett bemötande som riktas specifikt mot elever i svårigheter och riktar fokuset mot att läraren, som en återkoppling till det som beskrivits ovan, har förmågan att både vara en ledare samtidigt som relationen präglas av en förståelse för eleven. Vidare beskriver Ahlberg (2013) att i möten med elever i svårigheter handlar det om att upprätta en form av balans mellan krav och förmåga med syfte att skapa såväl motivation som tillit till elevens egen förmåga. Lungström och Bredmar (2023) beskriver att bemötande är ett multiverktyg för lärare i fritidshem. Ett multiverktyg som används för att bygga relationer med elever som utgår från förtroende och trygghet. Lager (2021) är tydlig med att fritidshemslärare är viktiga att upprätta ett relationellt arbete med elever. Detta menar även Ritchie (2017) och lyfter att om det relationella arbetet inte görs så sätts elevernas långsiktiga välbefinnande på spel och kan bli allvarliga konsekvenser för eleverna.

Lager (2021) problematiserar att de strukturella bristerna som forskning om fritidshemmet visar bidrar till att arbetet med elevernas sociala kunskaper och ett relationellt arbete inte kan utföras fullt ut. Detta på grund av stora barngrupper, lokaler som inte är ändamålsenliga, låg utbildningsnivå samt brist på tid för planering och reflektion. Vidare beskriver Lager (2021) att otydlighet gällande yrkesprofessionen gör att lärare i fritidshems kompetens ofta undermineras. Detta leder sedan till att fritidshemmet inte kan arbeta för elevernas sociala utveckling samt ett relationellt pedagogiskt arbete. Trots att detta lyfts fram som fritidshemmets styrka (Lager, 2021).

Sammantaget visar tidigare forskning att en god relation är viktig när det kommer till elever i svårigheter. Det finns stora risker med att inte arbeta för goda relationer, vilket kan innebära att elevernas välbefinnande samt möjlighet att

tillgodose sig kunskap inte stimuleras. Det relationella arbetet anses dessutom vara ett arbete som en lärare i fritidshem besitter kompetens i.

Organisatoriska förutsättningar

Skolinspektionens (2018) granskning på fritidshem från år 2018 visar på att det finns stor utvecklingspotential i verksamheten för att främja elevernas utveckling och lärande. Granskningen visar att det är både kvalitén i fritidshemmet samt rektorns ledning och stimulans som behöver utvecklas. I denna granskning återkommer personaltätheten och personal beskriver att det ibland är svårt att erbjuda såväl aktiviteter som stimulans i brist på personal. Det framkommer även en svårighet vad gäller miljön eftersom många fritidshem delar lokaler med skolan.

Planeringstid är likaså något som problematiseras i granskningen som svårt att få till under dagen och något som inte alltid prioriteras. Det beskrivs att det är mycket administrativa uppgifter och många elever i svårigheter med behov som behöver tillgodoses, vilket sätter planering för undervisningen åt sidan. Andelen utbildad personal och flertalet korttidsvikarier som arbetar inom fritidshemmets verksamhet är ett etablerat problem enligt rektorer. Utbildad personal tycker att detta skapar svårigheter när det kommer till att bedriva och planera för en kvalitativ undervisning eftersom kollegor ofta har arbetsuppgifter under dagen mot klasser. I granskningen framgår det att på ett fritidshem har det varit framgångsrikt att fritidshemspersonal träffas en gång i månaden under tre timmar där de kan planera och utvärdera undervisningen (Skolinspektionen, 2018).

Vidare beskrivs det i granskningen att några av de intervjuade rektorerna inte har så stor inblick i fritidshemmet och det uttrycks ett behov av närmare samverkan och dialog. I samband med detta blir det tydligt att personalen på fritidshemmet uttrycker att det varit låg styrning och ledning med en förklaring att fritidshemmet som tradition varit en mer självgående verksamhet. Rektorerna menar att det har blivit till resultat, av att det inte funnits tydliga mål för fritidshemmen samt att kvalitetsarbetet på fritidshemmet är nedprioriterat till förmån för skolans kvalitetsarbete (Skolinspektionen, 2018).

Lager (2021) problematiserar hur det kommer sig att fritidshemmet har så pass låga personella och materiella möjligheter att genomföra sitt uppdrag med hänseende att det är så pass många elever som deltar på fritidshemmet. Såväl personella som materiella förutsättningar anser Lager (2021) vara betydande för att elever ska få vara aktiva medskapare på fritidshemmet. Dessutom hävdar Lager (2021) att det med hjälp av tidigare forskning går att anta att fritidshemmet har stora brister i fråga om strukturella förutsättningar, där utbildad personal spelar störst roll.

Sammantaget visar granskningen att fritidshemmet har organisatoriska och strukturella brister. Det brister såväl i styrning av rektor, utbildad personal samt planeringstid, vilket belyser bristerna i verksamheten.

Teori

Relationellt och kategoriskt perspektiv

Inom specialpedagogisk och pedagogisk forskning används olika perspektiv för att förstå elevers svårigheter och behov av stöd i skolan. Två vanligt förekommande och ofta kontrasterande perspektiv är det relationella och det kategoriska perspektivet. Dessa perspektiv skiljer sig åt i hur orsaker till elevers svårigheter förstås och var ansvaret för förändring placeras (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Relationellt perspektiv

Det relationella perspektivet utgår från att elevers svårigheter uppstår i mötet mellan individen och den miljö där eleven befinner sig. Fokus riktas mot hur sociala relationer, lärmiljöer och organisatoriska förutsättningar påverkar elevers möjligheter till utveckling och lärande (Lago & Elvstrand, 2021). Detta innebär att svårigheter inte ses som något som enbart finns hos eleven, utan som något som formas i samspel med omgivningen (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Relationer mellan elever och vuxna lyfts fram som centrala för både lärande och välbefinnande, vilket är särskilt betydelsefullt inom fritidshemmets verksamhet (Lungström & Bredmar, 2023). Pihlgren (2023) framhåller även att ett medvetet relationsarbete i skola och fritidshem skapar trygghet och förutsättningar för elevers delaktighet och utveckling. Utifrån det relationella perspektivet riktas insatser i första hand mot att förändra lärmiljön och de sammanhang där eleven ingår, snarare än att fokusera på individens brister. Det kan exempelvis handla om anpassningar i undervisningens upplägg, gruppstrukturer eller vuxnas bemötande (Pihlgren, 2023).

Det relationella perspektivet har valts som teoretisk utgångspunkt för studien eftersom det möjliggör en analys av hur fritidshemmets lärmiljö, relationer och organisatoriska förutsättningar påverkar arbetet med elever i svårigheter. Genom detta perspektiv kan fokus riktas mot verksamhetens ansvar och möjligheter att skapa inkluderande och stödjande sammanhang. Detta innebär att studien uppmärksammar hur fritidshemmets arbetsätt och miljöer kan bidra till att möta elevers olika behov, vilket ligger i linje med studiens syfte.

Kategoriskt perspektiv

I kontrast till det relationella perspektivet utgår det kategoriska perspektivet från att elevers svårigheter främst förstås som individbundna. Svårigheterna lokaliseras till eleven och förklaras ofta genom diagnoser, brister eller avvikelser från det som uppfattas som norm (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Inom detta perspektiv riktas stödinsatser huvudsakligen mot individen, exempelvis genom särskilt stöd, kompensatoriska åtgärder eller individuella anpassningar. Fokus ligger därmed på att förändra elevens beteende eller förmågor snarare än att utveckla lärmiljön eller de organisatoriska förutsättningarna. Det kategoriska perspektivet kan bidra till att tydliggöra behov av specifika insatser, men har samtidigt kritiserats för att riskera att stigmatisera

elever och osynliggöra skolans ansvar för att skapa inkluderande miljöer (Markström & Severinsson, 2023).

Det kategoriska perspektivet används i studien som ett kontrasterande analytiskt verktyg för att synliggöra hur elevers svårigheter kan förstås utifrån individuella förklaringsmodeller. Genom att inkludera detta perspektiv möjliggörs en jämförelse mellan individfokuserade och miljöfokuserade synsätt, vilket bidrar till en mer nyanserad analys av hur stödinsatser formas och motiveras inom fritidshemmets verksamhet.

Perspektivets relevans för fritidshemmets kontext

I fritidshemmets verksamhet framstår det relationella perspektivet som särskilt relevant, då verksamheten i hög grad bygger på socialt samspel, relationer och informella lärsituationer. Fritidshemmets uppdrag omfattar inte enbart kunskapsutveckling, utan även att främja elevers sociala kompetens, trygghet och delaktighet (Skolverket, 2025b).

Fjällhed och Jensen (2013) framhåller att fritidshemmets möjligheter att möta elever i svårigheter i stor utsträckning handlar om att skapa trygga relationer och inkluderande lärmiljöer. Genom vuxnas närvaro, lyhördhet och anpassning av aktiviteter kan elever ges bättre förutsättningar att utvecklas både socialt och kunskapsmässigt. Ur ett relationellt perspektiv innebär detta att svårigheter inte ses som något som enbart finns hos eleven, utan som något som kan påverkas genom förändringar i gruppdynamik, pedagogiskt förhållningssätt och organisation (Gäreskog, 2023; Persson, 1998).

Teorins relevans för studien

Sammanfattningsvis utgör det relationella perspektivet en central teoretisk utgångspunkt för denna studie, då fokus ligger på hur fritidshemmets lärmiljöer och relationsarbete kan bidra till att möta elevers olika behov. Genom att analysera verksamheten utifrån detta perspektiv möjliggörs en förståelse för hur pedagogiska sammanhang kan anpassas för att skapa inkluderande och stödjande miljöer, i linje med det relationella synsätt som beskrivs av Persson (1998).

Samtidigt används det kategoriska perspektivet som ett kontrasterande ramverk för att synliggöra olika sätt att förstå elevers svårigheter. Detta bidrar till en mer nyanserad analys och fördjupad förståelse av hur stödinsatser kan utformas i fritidshemmets kontext.

Genom att kombinera dessa perspektiv skapas en teoretisk grund som belyser både individens behov och verksamhetens ansvar för att skapa goda förutsättningar för alla elevers utveckling.

Metod

Den här studien har en kvalitativ ansats och bygger på analyser av semistrukturerade intervjuer. Detta metodval gjordes utifrån syftets ambition att förstå professionellas erfarenheter och perspektiv. Lärare i fritidshems arbetsuppgifter skiljer sig mellan olika skolor och rektorsområden, därför kan

erfarenheter, tolkningar och tankar fångas upp genom intervjuer med fritidshemslärare och rektorer på olika skolor.

Kvalitativa intervjuer lämpar sig väl för studier som syftar till att fånga professionellas perspektiv och erfarenheter i deras specifika kontext (Kvale & Brinkmann, 2014). Genom kvalitativa, semistrukturerade intervjuer blir frågorna breda och ger utrymme för följdfrågor. Utifrån att både det pedagogiska samt det organisatoriska perspektivet är av intresse för studien, valdes två olika yrkesroller.

Urval

Intervjuerna gjordes på fyra olika skolor i samma kommun men inom två olika rektorsområden. På varje skola intervjuades en fritidshemslärare samt en rektor. Totalt genomfördes åtta intervjuer, varav fyra med lärare i fritidshem och fyra med rektorer.

Urvalet gjordes för att belysa hur synen på fritidshemmets möjligheter att möta elever i svårigheter ser ut både ur ett pedagogiskt och ett organisatoriskt perspektiv. Urvalet kan därmed beskrivas som strategiskt, med fokus på variation i professionella perspektiv, vilket enligt Patton (2015) är ett vanligt tillvägagångssätt i kvalitativ forskning för att öka studiens informationsvärde.

Ett begränsat antal informanter är samtidigt förenligt med kvalitativ forskning där syftet är att skapa en fördjupad förståelse av ett specifikt fenomen snarare än att generalisera resultaten, vilket Denscombe (2018) lyfter fram som centralt i småskaliga forskningsprojekt.

Beskrivning av informanter

Rektorerna har i de allra flesta fall en lärarutbildning där vissa har en historik att ha jobbat inom skolan från lågstadiet upp till gymnasienivå och sedan tagit en rektorstjänst. En av dessa rektorer har dessutom gått en rektorsutbildning. De andra informanterna arbetar som lärare i fritidshem med tillhörande utbildning. Några har jobbat under tio år medan andra har jobbat mer än trettio år vilket gör att det finns en variation i erfarenheter samt utbildningar. Namnen som informanterna har i studien är fiktiva och alltså inte deras riktiga namn.

Tabell 1. Översikt av informanter

Fiktivt namn	Yrkesroll och utbildning	År inom yrket
Olivia	Lärare i fritidshem, utbildad lärare i fritidshem	Under 10 år
Sofie	Lärare i fritidshem, utbildad fritidspedagog	Över 30 år
Stina	Lärare i fritidshem, utbildad fritidspedagog	Över 30 år
Viktor	Lärare i fritidshem, utbildad lärare i fritidshem	Under 10 år

Anna	Rektor med rektorsutbildning och historik att arbetat som gymnasielärare	Rektor över 5 år
Annika	Biträdande rektor med historik att ha arbetat som grundskolelärare och studerar rektorsprogrammet	Rektor under 5 år
Adam	Biträdande rektor med historik att ha arbetat som gymnasielärare och studerar rektorsprogrammet	Rektor under 5 år
Ylva	Biträdande rektor med en utbildning inom ledarskap	Rektor över 5 år

Genomförande

En förfrågan skickades via e-post till de tilltänkta informanterna, där de ombads ta ställning till om de önskade delta i studien. Samtliga tillfrågade tackade ja till medverkan. Därefter skickades ett informationsbrev (bilaga 1 och 2) innehållande studiens syfte, förslag på tid för intervju samt en semistrukturerad intervjuguide (bilaga 3 och 4).

Intervjuerna genomfördes digitalt via Microsoft Teams och varade cirka 45 minuter per tillfälle. Samtliga intervjuer ljudinspelades i syfte att möjliggöra noggrann transkribering och vidare analys av det insamlade materialet. Den semistrukturerade intervjuformen gav utrymme för både förutbestämda frågor och följdfrågor (Kvale & Brinkmann, 2014).

Databearbetning och analysmetod

Efter genomförda intervjuer transkriberades samtliga ljudinspelningar ordagrant, vilket möjliggjorde en noggrann genomgång av det empiriska materialet (Denscombe, 2018). Det transkriberade materialet lästes igenom flera gånger av båda författarna för att skapa en helhetsbild av innehållet.

Därefter analyserades materialet genom en tematisk analys, där återkommande mönster och teman identifierades utifrån studiens syfte och frågeställningar (Gibbs, 2018). Analysen genomfördes genom att meningsbärande delar av materialet kodades och sorterades i olika teman. Dessa teman låg sedan till grund för resultatredovisningen, där både likheter och skillnader i informanternas utsagor lyftes fram.

Etiska överväganden

I studien har etiska principer för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning beaktats i enlighet med Vetenskapsrådets (2024) forskningsetiska riktlinjer. Samtliga informanter informerades om studiens syfte, genomförande samt om att deltagandet var frivilligt. Informationen gavs både muntligt och skriftligt genom ett informationsbrev.

Informanterna informerades vidare om att de när som helst hade möjlighet att avbryta sitt deltagande utan att ange någon anledning. Samtycke till deltagande inhämtades innan intervjuerna genomfördes.

För att säkerställa konfidentialitet anonymiserades samtliga informanter och skolor i studien genom fiktiva namn. Delar av resultatet är dessutom anonymiserad i den grad att inte heller ett fiktivt namn använts. Detta med hänseende för att inte kunna koppla känslig information till en specifik informant, samtidigt som resultatet varit av relevans för studien. Inga uppgifter som kan identifiera enskilda personer eller verksamheter förekommer i resultatredovisningen. Det inspelade materialet har hanterats med försiktighet och har endast varit tillgängligt för studiens författare och handledare.

Det insamlade materialet har enbart använts för forskningsändamål inom ramen för detta examensarbete och kommer att raderas efter avslutad studie (Vetenskapsrådet, 2024).

Metoddiskussion

Studien har genomförts med en kvalitativ forskningsdesign i form av semistrukturerade intervjuer. Detta möjliggjorde en fördjupad förståelse av hur fritidshemmets möjligheter att möta elever i svårigheter uppfattas av olika professionella aktörer. En styrka med denna metod är att den ger utrymme för informanternas egna erfarenheter och perspektiv, vilket är centralt när komplexa och kontextbundna fenomen studeras (Denscombe, 2018).

Urvalet av både lärare i fritidshem och rektorer kan ses som en ytterligare styrka, då det möjliggjorde att studien belyser både pedagogiska och organisatoriska perspektiv. Samtidigt är antalet informanter begränsat, vilket innebär att studiens resultat inte kan generaliseras. Detta är dock förenligt med kvalitativ forskning, där syftet snarare är att skapa djup och förståelse än att nå statistisk generaliserbarhet (Patton, 2015).

Intervjuerna genomfördes digitalt via Teams, vilket kan ha påverkat intervjusituationen genom att vissa nyanser i kroppsspråk och samspel kan ha gått förlorade. Samtidigt bidrog detta till ökad flexibilitet och möjliggjorde deltagande från samtliga informanter, vilket kan ha haft en positiv inverkan på datainsamlingen. Den semistrukturerade intervjuformen skapade utrymme för följdfrågor och fördjupning, vilket stärkte studiens trovärdighet (Kvale & Brinkmann, 2014).

För att öka studiens transparens har datainsamling, bearbetning och analys beskrivits utförligt. Genom att samtliga intervjuer transkriberades ordagrant och analyserades systematiskt genom tematisk analys har studiens tillförlitlighet stärkts (Gibbs, 2018). Trots detta kan tolkningen av det empiriska materialet påverkas av forskarnas förförståelse, vilket är en oundviklig del av kvalitativ forskning. Analysen genomfördes med ett relationellt perspektiv som teoretisk utgångspunkt, vilket kan ha påverkat vilka aspekter av informanternas utsagor som uppmärksammades. Detta innebär att fokus i högre grad kan ha riktats mot organisatoriska och relationella faktorer snarare än individbundna förklaringar.

Sammantaget bedöms den valda metoden vara ändamålsenlig i relation till studiens syfte och frågeställningar. Genom att både styrkor och begränsningar tydliggörs ges läsaren möjlighet att själv bedöma studiens trovärdighet och giltighet.

Arbetsfördelning

Arbetet har genomförts gemensamt av båda författarna. Planering av studien, utformning av syfte och frågeställningar samt metodval har skett i nära samarbete. Båda författarna har deltagit i genomförandet av intervjuerna samt i transkribering och analys av det insamlade materialet.

Skrivandet av uppsatsen har fördelats genom att författarna haft huvudansvar för olika avsnitt, men samtliga delar har diskuterats gemensamt och granskats av båda författarna för att säkerställa en sammanhängande och enhetlig text.

Resultat

Resultatet är uppdelat utifrån fyra teman, vilket sammanlänkas med studiens tre forskningsfrågor. Under respektive tema beskrivs mer ingående hur dessa kopplas samman med de olika forskningsfrågorna. Dessa olika teman rubriceras enligt följande: *elever i svårigheter, relationellt förhållningssätt, organisatoriska förutsättningar, rutiner och samsyn.*

Tema 1: Elever i svårigheter

Tema 1 syftar till att besvara forskningsfrågan hur lärare i fritidshem och rektorer beskriver arbetet med elever i svårigheter. Informanterna i studien har utifrån intervjufrågan hur de beskriver elever i svårigheter ställts mot en bred frågeställning, vilket resulterat i ett brett svarsperspektiv. Temat visar därav på flera möjliga svar, samtidigt som det också identifieras en samsyn bland informanterna. Följande tema är dessutom strukturerad genom två underrubriker, utifrån ett brett svarsperspektiv. Dessa underrubriker, synliga och osynliga behov, inkludering och tillhörighet har som syfte att vara till hjälp att strukturera svaren utifrån olika infallsvinklar.

Samtliga informanter som är lärare i fritidshem uttrycker direkt en komplexitet kring begreppet elever i svårigheter. Alla menar på att det är ett brett och djupt begrepp. Olivia menar på att det kan finnas en risk att begreppet fokuserar på att det är eleven som har problemet. Samtidigt som hon också vinklar det till att svårigheterna sker i mötet med omgivningen. Viktor delar in svårigheter utifrån kategorier:

”Jag tänker väl svårigheter kan vara olika. Det kan vara socialt. Det kan vara pedagogiskt. Det kan vara psykologiskt. Det kan vara fysiskt”.

Rektorerna är även de inne på att elever i svårigheter är ett stort begrepp. Annika berättar att det är ett vitt begrepp och menar att det i fritids sammanhang kan innebära en viss struktur som bara är under eftermiddagar, vilket kan vara en utmaning i sig. Anna uttrycker att det är ett begrepp som innefattar mycket och landar i sociala utmaningar, utåtagerande, behov av mycket återhämtning och svårt med interaktion. Adam problematiserar att begreppet kan göra att

svårigheten ligger hos individen, det vill säga eleven. Han menar samtidigt att det finns utmaningar utifrån elevens individuella förutsättningar och att skolan behöver organisera lärmiljöer och ge eleverna möjlighet att lyckas. Ylva ställer sig frågan om eleverna har svårigheter eller om det är personalen. Hon menar att om personalen ger eleverna förutsättningar att vara sig själv så finns det inte så mycket svårigheter. Att eleven skulle vara ett problem är inget hon ser utan menar att det finns något som måste åtgärdas.

Synliga och osynliga behov hos elever i svårigheter

Fritidshemsläraren Sofie uttrycker i samstämmighet med Viktor att det är en utmaning att bemöta så pass många olika svårigheter och flertalet elever. Även Olivia och Stina diskuterar på samma spår. Viktor fortsätter att diskutera detta och belyser att svårigheterna dessutom kan se olika ut mellan elever.

”Det är ju många som har olika typer av svårigheter, så det är ju väldigt utmanade, framför allt att tillgodose alla.”

Den mångfald av svårigheter bidrar till att det finns stora behov och fritidshemslärarna diskuterar huruvida behoven faktiskt prioriteras. Viktor jämför och problematiserar att elever som ofta är tysta och tillbakadragna, inte blir uppmärksammade och bemötta på samma sätt som elever som syns och hörs. Han lyfter att elever som är utåtagerande får mer hjälp.

”Det blir ju mer hjälp till de som kanske är mer utåtagerande. Slåss, säger fula saker, ja, ger sig på andra barn alltså”.

Det framkommer i intervjuerna en delad uppfattning att det är viktigt med samsyn, samarbete och en vilja för att jobba åt samma håll kollegialt. Fritidshemsläraren Stina menar på att alla elever behövs och berikar fritidshemmet. Hon beskriver en tanke om att elever har det bra på fritidshemmet, ibland kanske bättre där i jämförelse med hemma. Fritidshemslärarna beskriver att de ser en ökning av elever i svårigheter. De beskriver hur svårigheterna kräver anpassningar i den dagliga verksamheten. Samtliga lärare i fritidshem påpekar yttre faktorer som möjliga svar varför elever i svårigheter har ökat, såsom miljö, samhället i stort och etablerad teknologi samt ett mer individ fokuserat samhälle. Även rektorerna delar samma bild. Alla är noga med att påpeka att det egentligen kanske inte går att uttrycka att det är fler elever i jämförelse med tidigare utan att yttre faktorer gör att fler elever i svårigheter uppmärksammas.

Inkludering och tillhörighet i fritidshemmets praktik

Fritidshemslärarna kopplar samman inkludering och elever i svårigheter. De menar att oavsett om det finns en svårighet eller inte är målet för fritidshemmet att alla ska kunna delta utifrån sina förutsättningar. Olivia beskriver inkludering som något fint men att det också innefattar många delar. Hon uttrycker att det är viktigt att få ha en tillitsfull relation till både vuxna och kompisar, annars menar Olivia att elever riskerar att exkluderas. Stina menar att det handlar om att alla elever är med utifrån sina förutsättningar och på så sätt blir accepterade oavsett

om eleven har en svårighet eller inte. Rektor Annika menar att inkludering innefattar att eleven känner en tillhörighet och belyser begreppet känsla av sammanhang. Annika uttrycker dessutom att fritidshemmet har blivit allt viktigare för eleverna utifrån verksamhetens kompensatoriska arbete och beskriver vidare:

”De här mötena och träningen i sociala situationer, att få uppleva olika utmaningar och känna att man får lyckas”.

Både rektorerna och fritidshemslärarna menar att arbetet med elever i svårigheter inte enbart handlar om individuella anpassningar, utan om att skapa inkluderande miljöer där alla elever ges möjlighet att känna tillhörighet och lyckas utifrån sina förutsättningar.

Tema 2: Relation och förhållningssätt

Följande tema, relation och förhållningssätt svarar på forskningsfrågan vilka framgångsfaktorer lärare i fritidshem och rektorer ser i arbetet med elever i svårigheter. Resultatet av detta tema är utformat genom ett relationellt perspektiv och lyfter fram informanternas syn på ett relationellt förhållningssätt.

Alla informanter menar att förhållningssättet, bemötandet och relationen är viktigt när det handlar om elever i svårigheter. Fritidshemsläraren Stina uttrycker så här:

”Men, vi har ju olika förutsättningar, vi vuxna också. Så är det ju. Ja men bemötande och förståelsen. Den är väl a och o och du måste ha lite fingertoppskänsla”.

Rektorerna Adam och Ylva diskutera vikten av ett relationellt engagemang mellan lärare och elev. Adam menar att det behöver finnas förutsättningar att ha goda relationer mellan lärare och elev. Ylva formulerar vikten av relation på följande vis:

”En relation till barnen på fritids hjälper ju barnen med svårigheter att lyckas bättre”.

Fritidshemslärarna är alla inne på att en god och tillitsfull relation underlättar bemötandet i mötet med elever i svårigheter. De beskriver på olika, men ändå liknande sätt hur de arbetar och vad de ser som framgångar.

Sofie säger så här:

”Vi träffar barnen på ett närmare sätt på fritids”.

Viktor säger så här om relationers betydelse:

”I grunden den viktigaste, för då får man lite förtroendekapital och då blir det alltid lite lättare”.

Stina uttrycker ”*alla barn är allas barn*” och påpekar en form av överblickssyn som kopplar samman med övriga fritidshemslärare som beskriver en helhetssyn att se eleven under en hel dag och i olika situationer och sammanhang. Rektor Annika uttrycker såväl hon att det är viktigt att se eleven under en hel dag. Läraren i fritidshem Olivia menar dock på att fokuset, alltså det hon kollar på i mångt och mycket bygger på det relationella i form av lek och samspel, vilket hon även menar är en stor del av fritidshemmets verksamhet. Detta beskriver hon som

en utmanade del för många elever. Många lärare i fritidshem jobbar dessutom ute på raster och träffar alla elever och bygger därför relation med elever från hela skolan. Olivia är en lärare i fritidshem som arbetar en del ute på raster och beskriver på följande vis:

”Det är mycket lättare att hjälpa och stötta om man har en trygg relation. Sen behöver ju inte jag specifikt ha det till varenda elev. Men att vi tillsammans i gruppen ser till att det finns personal som eleverna känner sig trygga med”.

Lärare i fritidshem beskriver att de träffar vårdnadshavare på daglig basis vid lämning och hämtning av deras barn på fritidshemmet och därför kan även personalen bygga tillitsfulla relationer med dem. Stina menar på att det är viktigt att se möjligheter bakom svårigheter genom att ställa sig frågan vad som är orsaken till svårigheten. På detta vis menar hon också att stärka det som är positivt.

På fritidshemmet som Sofie arbetar på har de etablerat tydliggörande pedagogik och arbetar utifrån en fritidstavla för att beskriva och tydliggöra vilka aktiviteter som eleverna kan välja på. Olivias fritidshem håller på att göra verksamheten ännu mer tydlig och berättar om förändringar som hon och hennes kollegor planerar för.

Sofie uttrycker tydligt att hon brinner för eleverna och vill att det ska bli bra för dem. Samtidigt visar hon också på att verksamheten förändras när nya elevgrupper och individer börjar på skolan och fritidshemmet. Något som innebär att lära känna elever och behov på nytt och kräver ständigt kunskapsökande. Olivia är inne på samma spår och kopplar samman inkludering med relationer och uttrycker följande:

”Man kanske inte har några relationer till de vuxna eller till några kompisar. Det är också ett sätt att vara exkluderad skulle jag säga”.

Fritidshemslärarna är eniga om att goda relationer har en avgörande betydelse för att skapa en trygg och inkluderande miljö som främjar lärande och social utveckling. De menar även att starka relationer mellan elever och vuxna fungerar som en skyddsfaktor mot utanförskap i fritidshemmets verksamhet.

Tema 3: Organisatoriska förutsättningar

Tema 3 svarar såväl den på studiens andra forskningsfråga, vilket beskriver framgångsrika faktorer i arbetet med elever i svårigheter. Viktigt att poängtera är att detta tema även är utformat genom informanternas beskrivning av nuläget i deras respektive verksamheter. Detta är av relevans för att visa på skillnaden av vad som är nuläget i de respektive verksamheterna och samtidigt visa på informanternas visioner hur verksamheterna hade kunnat utformas för att bättre möta elever i svårigheter, det vill säga framgångsfaktorer.

Fritidshemslärarna Olivia och Sofie diskuterar båda två om förutsättningar som fritidshemmet har och uttrycker sig följande:

”Vi har dåliga grundförutsättningar kan jag tycka. Det är ju en speciell verksamhet just det här med att det är fritt mycket och väldigt mycket barn. Det händer 1000 saker och förflyttningar. Det är ju utmanade. För både elever och oss vuxna”.

”Man utbildar folk, men man måste också få förutsättningar för att göra jobbet”.

Alla fyra lärare i fritidshem uttrycker behovet av mer enskild planeringstid samt gemensam tid i arbetslag, såväl med personal på fritidshemmet som med klasslärare, rektor och elevhälsa. Rektor Anna menar att det är viktigt att organisera tiden för att personal kan träffas för att diskutera ärenden och händelser. Det ska därmed inte vara något som behöver införlivas i stunden. Anna problematiserar att personal i skolan har sin huvudverksamhet under skoltid och har därför sina träffar efter att skolan är slut för dagen. Den tiden är fritidshemmets kärnverksamhet, vilket gör det svårt för lärare i fritidshem att delta på träffar. Hon säger följande:

”Konferenstid och planeringstid och att ha gemensam tid i sitt arbetslag på fritidshemmet är jätteviktigt för utveckling och det får man försöka bara knö in på ett sätt”.

Fritidshemslärarna beskriver att tiden för reflektion och planering försvinner eftersom personal på fritidshemmet prioriteras att stötta upp under skoldagen och att det inte finns lika mycket personal under eftermiddagarna, trots att samma elever oftast har samma svårigheter såväl under skoldagen som under en eftermiddag på fritidshemmet. Viktor säger så här:

”Jag skulle säga att skoltiden då prioriteras det och man tar tag i det på ett annat sätt. Det är fler som jobbar under skoltid än fast vi har typ samma elever”.

Viktor fortsätter berätta att genom att personal från fritidshemmet prioriteras under skoldagen för att stötta upp är det på bekostnad för fritidshemmets verksamhet och menar att det kan bero på den måluppfyllelse som finns i skolan. Flera lärare i fritidshem berättar även om att det ofta kan vara flera personer som jobbar på fritidshemmet men som gör korta stunder under veckan.

Olivia uttrycker att tiden med lärarna är väldigt knapp och nästintill ingen alls:

”Jag tycker att vi har så otroligt lite tid med varandra. Framför allt så är tiden vi har med lärarna nästan obefintlig”.

Olivia problematiserar när den gemensamma tiden för planering och reflektion blir minimal. Hon beskriver att det begränsar möjligheten att utveckla verksamheten.

”Jag tycker att det är utmanande med kollegial tid. Tid för reflektion, tid för möten för att kunna diskutera de här anpassningarna och genomföra det som utvecklar verksamheten”.

Gällande personaltäthet är samtliga lärare i fritidshem noga med att påpeka att det är en stor och viktig organisatorisk förutsättning för att få ihop fritidshemmets verksamhet. Samtidigt visar alla en nyanserad bild av att den personal som finns är det verksamheten har att jobba med. Viktor uttrycker så här:

”Vi har ju den personalen man har och det är det man jobbar med”.

Något fritidslärarna också är inne på gällande låg personaltäthet är att det blir svårare att möta elever, specifikt elever i svårigheter eftersom det blir fler elever på en enskild lärare. Sofie beskriver enligt följande:

”Nackdelen är ju tyvärr så att vi ofta är för få vuxna för att kunna möta de här barnen som man skulle vilja göra. Att ha den tiden att verkligen lyssna och finnas där”.

I samband med detta beskriver Olivia en känsla av att inte räkna till när det blir för låg personaltäthet.

”Men det är ju att allt det här begränsas utav förutsättningar. Det är ju det som är den tuffa biten att man inte räcker till”.

Rektor Ylva säger följande om låg personaltäthet:

”Har vi ont om folk? Ja då gör vi ju inte alls det här lika bra”.

Det är inte enbart låg personaltäthet samtliga lärare i fritidshem påpekar utan även kompetensen hos personalen, vilket fritidshemslärarna värderar högt. Flera av fritidshemslärarna vittnar om att det i mångt och mycket är personal, oftast utan högre pedagogisk utbildning som får ansvaret över elever i svårigheter för att utbildad personal i stället behöver ta hand om det övergripandet ansvaret på fritidshemmet. Fritidshemsläraren Olivia berättar att det är stor omsättning personal men att många som kommer in och jobbar på fritidshemmet inte ens vet vad ett fritidshem är.

”Och många kommer in och vet inte ens vad ett fritids är. Alltså ingenting”.

Olivia beskriver vidare hur utbildad personal i synnerhet *kastas* in i verksamheten, vilket hon tycker är både en brist i verksamheten samt en utmaning. Hon lägger fram en tydlig jämförelse att det är skillnad att diskutera frågor rörande verksamheten och elever med en utbildad jämfört med utbildad. Detta är dessutom rektorerna samstämmiga i. Rektor Adam värderar även han personal med kompetens och resonerar att personalen på fritidshemmet behöver ha förmågan att se varje individ samt vara lyhörd för behov. Rektor Annika diskuterar vikten av utbildad personal och uttalar sig så här:

”Jag tror det gör någonting med verksamheten. Man behöver ha den här utbildningen för att kunna ta sig an ett ganska komplext uppdrag. För det tycker jag verkligen att det är”.

Rektor Ylva belyser engagemang och vilja hos personalen som en viktig framgångsfaktor. Hon uttrycker en vilja att personalen som arbetar på fritidshemmet ska vilja vara där och förstå att fritidshemmet är en viktig verksamhet. Ylva beskriver att den största utmaningen när det handlar om elever i svårigheter är engagerad personal. Rektor Anna beskriver att hon vill att personalen aktivt söker sig kunskap och följer aktuell forskning. Hon bygger sitt resonemang på att personalen på fritidshemmet är viktiga vuxna.

Lokalernas förutsättning är ett ämne som fritidshemslärarna beskriver som viktiga i verksamheten. Några infinner sig i att lokalerna på deras fritidshem är okej utformad än om de finns utvecklingsmöjligheter, medan andra skriker efter bättre utformade lokaler som anpassar sig efter verksamheten och elevernas behov. Det framkommer en önskan om att få ha en egen lokal för fritidshemmet med syfte att kunna utforma en lustfylld miljö. Fritidshemsläraren Viktor målar fram en bild om ett fritidshem som är mer kreativt och mer autentiskt och på så sätt mer äkta. Han beskriver det som en känsla av lust för eleverna och menar att det är en framgångsfaktor. Rektor Adam berättar att han utifrån sitt perspektiv och utifrån vad hans personal berättar så finns en önskan om fler lokaler som är bättre anpassad. Rektor Anna beskriver och målar upp en dröm att få genomlysa fritidshemmets miljö.

”Total genomlysning och genomgång och uppdatering av lokaler, alltså ändamålsenligt från golv till tak”.

Fritidshemsläraren Olivia beskriver att eleverna utsätts för en svår miljö på fritidshemmet. Hon menar att det blir tydligt att se hur eleverna reagerar och hanterar miljön:

”Eleverna utsätts för en ganska svår miljö på fritidshemmet. Det kan vara ganska livat, mycket barn och olika personal”.

Rektor Anna diskuterar förutsättningar utifrån en ekonomisk aspekt och budgetar som behöver följas:

”Ja, men det finns en budget som inte täcker kanske alla behov”.

Rektor Annika diskutera såväl hon om ekonomi och budget och uttrycker så här:

”När man tittar ekonomiskt och rent budgetmässigt så är det en verksamhet som haft jättestora utmaningar”.

Annika påpekar vikten av att synliggöra fritidshemmets behov för verksamhetschefen och därmed få medel för att uppnå en högre kvalitet. Annika säger:

”Jag tror att har man en hög kvalitet på fritids så sipprar det ut i andra verksamheter också”.

Detta understryker vikten av medvetna organisatoriska strukturer för att skapa långsiktigt hållbara förutsättningar för fritidshemmets arbete.

Tema 4: Rutiner och samsyn

Detta tema svarar på den sista forskningsfrågan, hur lärare i fritidshem och rektorer beskriver rutiner och samsyn. Temat kopplar samman till det som beskrivs i tema 3 angående planeringstid och belyser svårigheten med att få till tiden för reflektion och gemensam tid i arbetslag och med övriga yrkeskategorier.

Med utgångspunkt för att lärare i fritidshem vittnar om för lite tid för planering och reflektion gemensamt och individuellt berättar samtliga att det kan vara utmanade att uppnå en full samsyn. Fritidshemslärarna berättar allihop att de

ofta hittar på egna lösningar i verksamheten som sedan blir rutiner. Samtidigt lyfts det fram att fritidshemmet ibland inte har någon inblick i vad skolan har för anpassningar för elever, vilket kan vara problematiskt när det handlar om samma elever. Än om det flitigt diskuteras kollegor emellan, uttrycker de allra flesta att det sker *över tröskeln*. Det vill säga att utbyte av information sker i all hast i mellanrum och vanligtvis inte vid planerade träffar. Det finns i många fall inte planerade träffar där all fritidshemspersonal kan delta och heller inga planerade möten med klasslärare, förutom i mellanrummen och i vissa fall under apt tid. Fritidshemsläraren Olivia uttrycker:

”Framför allt så är ju tiden nästan obefintlig som vi har med lärare till exempel”.

Samtliga fritidshemslärare upplever att rektorer och klasslärare vill ha en representant från fritidshemmet med på möten som rör elever av relevans, men problematiserar detta att mötena ligger under eftermiddagarna. Det vill säga under den tid som fritidshemmet har sin verksamhet. Fritidshemsläraren Stina har tillsammans med lågstadielärarna elevgenomgångar en gång i veckan där de utbyter information om elever som på något sätt behöver uppmärksammas och ges stöd.

”Sen har vi ju då en gång i veckan elevgenomgångar också med f-3, så där sitter ju jag med från fritids”.

Samtliga lärare i fritidshem bekräftar att rektorerna försöker sätta sig in i såväl arbetet som verksamheten i stort, genom att exempelvis rektorer deltar på träffar med personalen i fritidshemmet. Rektorerna beskriver också en hög tillit till deras utbildade personal på fritidshemmet. I intervjuer visar rektorerna på en relativt god kännedom och kunskap om verksamheten, såväl när det handlar om utformning, elevgruppen, specifika elever som personalen och deras arbetssätt.

Det finns å andra sidan en delad bild som lärare i fritidshem berättar att rektorer inte fullt ut har den kunskap om fritidshemmet som för personalen vore önskevärt. En lärare i fritidshem beskriver så här:

“Många rektorer vet ju ingenting om fritids. De skulle också behöva gå utbildningar och få en förståelse för vad vi kan ge barnen. För det är mycket barn som går på fritids”.

En rektor menar att hen inte besitter hög kunskap om fritidshemmet, men uttrycker en vilja att bli mer insatt i fritidshemmets förutsättningar och villkor. Rektorn menar att det hade varit enklare för hen om det fanns tydligare direktiv för fritidshemmet och lärare i fritidshems yrkesprofession.

Fritidshemslärarna upplever att de blir lyssnad på av rektorerna men vittnar samtidigt om en ovisshet och känsla att lämnas ensam och att det inte följs upp i den omfattning som fritidshemspersonalen hade önskat. Viktor uttrycker följande:

“Så lyssna skulle jag säga att de gör, men det är ju ibland det där glappet till att vad händer mer? Blir det någon hjälp förutom att någon säger bara ja, vi förstår hur du känner”.

På liknande sätt uttrycker Olivia:

“Ibland upplever jag som att det. Att vi får förståelse och stöd och ibland lämnas ganska handfallna och ensam. Jag tror att hela verksamheten och eleven gynnas ju av att man alltid lyfter fram framtidsperspektivet”.

Detta vidareutvecklar Olivia som ett arbete hon har fått kämpa med för att ledningen ska dela en samsyn med henne, men även andra yrkesgrupper på skolan:

“Att jag har fått kämpa mig till att liksom i alltså det här perspektivet, framtidsperspektivet att det ska finnas hos ledning och att det ska finnas i elevhälsan och med trygghetsteamet och med alla de här bitarna så upplever jag att man har fått kämpa ganska mycket för att det ska bli så. Jag tycker vi har det ganska bra just nu”.

Fritidshemslärarna vittnar om att de ofta får kämpa för fritidshemmets sak, men att fritidshemmets kompetens successivt får större erkännande i skolans samlade pedagogiska arbete. Det kan tolkas som ett steg mot en mer likvärdig och samverkande skolverksamhet där fritidshemmets roll stärks.

Diskussion och analys

Syftet med denna studie är att förstå hur lärare i fritidshem samt rektorer upplever arbetet med elever i svårigheter. Med utgångspunkt i såväl förutsättningar som möjligheter på fritidshemmet visar resultatet att lärare i fritidshem och rektorer anser att det är viktigt att inkludera alla elever i undervisningen. Detta oavsett vilka svårigheter en elev är i.

Studiens resultatet visar att relationen mellan lärare i fritidshem och elev är en central del i arbetet med elever i svårigheter. En trygg relation skapar förutsättningar för att eleven ska våga delta i aktiviteter och utvecklas i fritidshemmets verksamhet. Detta stämmer överrens med Ahlbergs (2013) beskrivning av lärare i fritidshems roll som en tydlig och trygg ledare, som samtidigt bygger en tillitsfull relation till eleven. Samtidigt framkommer det i intervjuerna att arbetet kan vara utmanande eftersom fritidshemslärare behöver balansera mellan att anpassa verksamheten efter elevens behov och att följa läroplanens mål (Skolverket, 2025b). Detta visar att arbetet kräver både pedagogisk kompetens och flexibilitet. En viktig del i detta arbete är, enligt både föreliggande studies resultat och tidigare forskning (Cliffe & Solvason, 2023), att se eleven som en enskild individ och anpassa bemötandet efter elevens förutsättningar och behov.

Vidare visar resultaten att det finns strukturella brister på fritidshemmet, vilket både beskrivs av informanterna och tidigare forskning (Lager, 2021; Skolinspektionen, 2018). Dessa strukturella brister riskerar att leda till att fritidshemmets uppdrag inte uppnås i den grad av kvalitet och till förmån för elevernas utveckling som läroplanen strävar efter (Skolverket, 2025b). Vidare beskriver lärare i fritidshem och till viss del även rektorer att fritidshemmet hamnar i skymundan för grundskolan och inte prioriteras lika högt. Genom att denna beskrivning påvisas, uppmärksammas allvarliga brister som riskerar att

hämna elevernas utveckling och hälsa. Detta kan förklaras genom att fritidshemmet generellt varit en självgående verksamhet och i många fall haft en låg grad styrning och ledning (Skolinspektionen, 2018). Det kan i sin tur förklaras genom att fritidshemmet inte har tydligt utformade mål i jämförelse med grundskolan (Skolinspektionen, 2018). Samtidigt, sett till fritidshemmets del i läroplanen (Skolverket, 2025b), framkommer flera etablerade fokusområden för trygghet, inkludering och sociala relationer, vilket är viktigt för elevernas välbefinnande.

Arbetet med elever i svårigheter

Samtliga informanter beskriver elever i svårigheter som ett stort och komplext begrepp med en tydlig avsaknad av definition, än om samtliga ger svar och indikerar på att det kan finnas olika typer av svårigheter. Detta stärker bilden av att det är ett begrepp som ännu inte har undersökts tillräckligt i forskning, särskilt i fritidshems kontext. Sett över tid har synen samt benämningen på elever i svårigheter förändrats (Ahlberg, 2013), vilket står till fördel för att begreppet elever i svårigheter över tid ska kunna vinna såväl legitimitet som förståelse.

Vid grundandet av Folkskolan i mitten på 1800-talet var specialpedagogiken och synen på elever ett exkludernade synsätt (Ahlberg, 2013). Detta eftersom att elever i svårigheter avskiljdes från den normativa elevgruppen (Olsson & Olsson, 2013). Detta kan, utifrån dagens kunskaper, beskrivas i enlighet med ett kategoriskt perspektiv genom att se på svårigheter som något eleverna har (Gäreskog, 2023; Persson, 1998). Informanterna i studien, såväl lärare i fritidshem som rektorer, uppvisar ingen bild av att någon av dessa yrkesverksamma skulle inta ett kategoriskt perspektiv. Detta eftersom de, i enighet med tidigare forskning (Nilholm, 2020), beskriver att relationen med eleverna samt de organisatoriska förutsättningarna är viktiga för elever i svårigheter. Å ena sidan kan ett kategoriskt perspektiv bidra med en tydligare bild på vilka svårigheter en elev har och på så sätt möjliggöra individuella insatser för eleven (Markström & Severinsson, 2023). Å andra sidan kan detta perspektiv osynliggöra skolans ansvar att anpassa verksamheten utifrån elevernas behov och förutsättningar.

Ahlberg (2013) använder begreppet elever i svårigheter och menar att det är viktigt vilken pedagogisk förmåga läraren i fritidshem har. När det kommer till att möta elever i svårigheter behöver fritidshemsläraren upprätta en balans mellan krav och förmåga för att motivera eleven att känna tillit till sin egen förmåga (Ahlberg, 2013). I intervjuerna framgår denna bild av fritidshemslärarna när de beskriver att en god relation och ett bemötande som fokuserar på individen är nyckeln till att nå elever i svårigheter. Inom relationerna beskrivs det som viktigt att det utgår från trygghet, samt att skapa inkluderande lärmiljöer. Ahlbergs (2013) samt Fjällhed och Jensens (2013) förklaring hur begreppet elever i svårigheter i praktiken uttrycker sig stämmer väl överens med det relationella perspektivet. Detta perspektiv beskriver på ett tydligt sätt hur svårigheter bildas i möten med det som finns runt omkring. Det vill säga möten med andra individer

eller den miljön som omringar (Gäreskog, 2023; Persson, 1998). Denna bild framkommer även i intervjuerna.

I intervjuerna framkommer det att fritidshemslärarna upplever en ökning när det kommer till elever i svårigheter, vilket även några rektorer bekräftar. Vissa av informanterna kan inte ge något tydligt svar på varför de tror att det blivit en ökning men i fortsatta samtal framkommer tillslut en delad syn bland alla informanter. Den upplevda ökningen av elever i svårigheter kan ses utifrån yttre faktorer i fråga om miljö och sammanhang, som gör att fler elever uppmärksammas. Det finns stora utmaningar för elever idag att vara en del av ett samhälle med starka normer. Detta kan leda till exkludering av elever som inte ryms inom ramen (Taylor, 2013).

Framgångsfaktorer

Relationellt förhållningssätt

En framgångsfaktor som framkommit i studien är betydelsen av goda relationer mellan lärare och elever. En god relation kan skapas genom en förmåga hos fritidshemsläraren som innefattar att vara en ledare som kan bemöta eleverna (Lungström & Bredmar, 2023; Cliffe & Solvason, 2023). Detta ledarskap beskrivs i forskning som nyckeln för att förstå och möta svårigheter i omgivningen (Taylor & Giugni, 2012; Ritchie, 2017). I fråga om ett relationellt förhållningssätt handlar det dessutom om att se vad som händer inom relationen och i ett samspel med omgivningen (Narvaez, 2014). En fritidshemslärare menar att en god relation är viktig för att motverka exkludering.

En rektor ger en redogörelse för att en god relation till eleverna på fritidshemmet bidrar till att hjälpa elever i svårigheter, vilket stärker forskningen och flera av informanternas beskrivning. Det beskrivs även i intervjuerna att de strukturella förutsättningarna har betydelse för att upprätthålla sociala relationer.

Fritidshemmet som verksamhet har goda möjligheter att arbeta med nära relationer (Aspelin, 2018). Detta påpekar ännu en gång vikten av goda strukturella förutsättningar för att upprätta ett relationellt arbete, vilket dessutom Lundbäck (2022) fastslår i sin forskningssammanställning.

Enligt resultatet i denna studie visar det att ett relationellt förhållningssätt som tar sin utgångspunkt i elevernas trygghet på fritidshemmet har stor betydelse. Tryggheten kan i sin tur lättare möjliggöra att eleverna faktiskt känner en delaktighet och får utöva ett inflytande på fritidshemmet (Pihlgren, 2023; Lago & Elvstrand, 2021).

Organisatoriska förutsättningar

Fritidshemslärarna beskriver att det är viktigt att ha en hög personaltäthet för att kunna möta behov i elevgruppen. Både enskild och gemensam tid med kollegor samt en miljö som stödjer arbetet lyfts fram som framgångsfaktorer av fritidshemslärarna. Tid med kollegor är en faktor som anses vara viktig och belyser ett samarbete som bidrar till en gemensam syn på hur arbetet med elever i svårigheter ska bedrivas.

När personalen arbetar mot samma mål skapas bättre förutsättningar för ett inkluderande fritidshem där alla elever ges möjlighet att delta i verksamheten utifrån sina förutsättningar. Delaktighet och inkludering kan beskrivas genom KASAM (se Mittelmark, et al., 2017). Rektor Annika uttrycker i intervjun att det är viktigt för eleverna att få känna sammanhang, vilket är förklaringen till begreppet KASAM. När fritidshemmet som verksamhet har ett inkluderande förhållningssätt bidrar det i sin tur till att alla elever kan delta med sina förutsättningar, vilket blir av stor betydelse för elever i svårigheter (Karlsudd, 2020).

Salamancadeklarationen (Ainscow, Slee, & Best, 2019) har historiskt sett haft betydelse för specialpedagogiken i stort och över tid bidragit till en högre inkludering. Enligt studiens resultat, vilket är i linje med vad Karlsudd (2020) funnit, är fritidshemmet en verksamhet som kännetecknas av sitt lagarbete bland personalen. Denna bild syns tydligt i samtal med fritidshemslärarna och de lyfter fram att de ofta diskuterar med varandra om verksamheten och eleverna i syfte att utveckla arbetet. Informanterna beskriver att det är viktigt att det finns en samsyn bland personalen för att lyckas med inkluderingsarbetet. Detta kan ses som extra viktigt för elever i svårigheter för att dessa elever inte ska riskera att hamna i ett utanförskap (Hjalmarsson & Löfdahl, 2014).

Skolinspektionens (2018) granskning visar att det är låg andel utbildad personal på fritidshemmet och att det ofta är hög personalomsättning. Denna bild delar informanterna i denna studie, Olivia berättar till exempel att hon träffat många kortvariga kollegor som kommer in i verksamheten och inte vet vad ett fritidshem är. Haglund (2018) bekräftar denna bild att fritidshemmet har problematiska organisatoriska förutsättningar, vad gäller såväl hög personalomsättning samt begränsad andel utbildad personal. Detta visar en allvarlig brist och stora hinder för att uppnå förutsägbarhet och kvalitet i verksamheten, då det inte finns kompetens och kontinuitet bland personal.

I intervjuerna framkommer olika svar från informanterna vad gäller personaltäthet. Rektorerne beskriver samtliga vikten av att ha utbildad personal som dessutom har viljan att möta eleverna där de är, vilket beskriver ett relationellt förhållningssätt. Lärare i fritidshem upplever att de inte räcker till och är för lite personal. Skillnaden som uppmärksammas under intervjuerna, i fråga om personaltäthet visar på att rektorerne inte delar bilden av att det är för lite personal. Däremot värderar rektorerne personalens vilja, motivation och kompetens. I samstämmighet med rektorerne diskuterar fritidshemslärarna vikten av att personalen har yrkeskompetens och motivation.

Samtidigt visar två rektorer en transparens när det kommer till budget och personalomsättning i verksamheten och beskriver båda två att fritidshemmet har en budget som över tid haft stora utmaningar. Rektor Annika är tydlig med att behoven behöver synliggöras för beslutsfattare på högre nivå, med ett poängterande för att få medel för att uppnå kvalitet. Detta beskriver fritidshemmets position och statusaspekt och blir därmed ett viktigt arbete för att verksamheten ska kunna nå upp till den kvalitet och utformning som eleverna skulle gynnas av. I och med att det dessutom är en stor andel elever som går på fritidshem motiveras det än mer att synliggöra dessa behov till verksamhetschefen

(Skolinspektionen, 2018). Även om detta är en politisk fråga, behöver detta ställas i kontext mot läroplanen som beskriver att skolan och fritidshemmet faktiskt har en skyldighet att varje enskild elev har rätt till utbildning utifrån sina intressen, erfarenheter och behov (Skolverket, 2025b).

Med hänseende för att begreppet elever i svårigheter är ett vitt begrepp som innefattar många svårigheter, och som dessutom kan ta sig uttryck på många sätt resulterar det i ett svårt arbete. Fritidshemslärare uttrycker en känsla att inte räkna till och att inte hinna med alla elever och innehållet i läroplanen. Detta kan förklaras genom att fritidshemmet är en verksamhet som enligt läroplanen (Skolverket, 2025b) visserligen inte har tydliga mål och mäter resultat, men å andra sidan har ett stort uppdrag. Detta uppdrag innefattar att arbeta i stor utsträckning för elevernas delaktighet och sociala utveckling. Med ett ständigt synsätt att det är elevernas fritid och att det alltid ska präglas av meningsfullhet och ett tillgängliggörande för alla elever.

Rutiner och samsyn

Resultatet visar att lärare i fritidshem upplever att tiden för planering och kollegial reflektion är begränsad. Detta kan påverka möjligheten att utveckla gemensamma strategier för arbetet med elever i svårigheter. När tid för planering saknas kan arbetet bli mer individuellt och mindre samordnat mellan personalen (Skolinspektionen, 2018). Samtidigt framgår det att gemensamma rutiner och samsyn i arbetslaget kan bidra till en mer strukturerad och inkluderande verksamhet. När personalen på fritidshemmet har möjlighet att diskutera arbetssätt och dela erfarenheter kan de tillsammans utveckla strategier som gynnar elevernas lärande och sociala utveckling. Fritidshemslärarna uttrycker att det saknas tydliga rutiner för att följa upp elever i svårigheter på fritidshemmet. Samtliga beskriver å andra sidan att elever i svårigheter identifieras i verksamheten med tillhörande anpassningar. Dessa identifikationer och samtal beskrivs ske i mellanrummen, vilket kan förklaras genom bristande gemensam tid med kollegor på fritidshemmet.

Rektor Anna uttrycker vikten med att ha tiden för personalträffar organiserad, det vill säga inplanerad, för att diskussioner om elever och verksamheten inte ska behöva tas under verksamhetstiden. Fritidshemslärarna menar att tiden för reflektion och planering ofta försvinner för att de prioriteras att stötta upp under skoldagen. Detta understryker Olivia när hon uttrycker att det är utmanande att få till den kollegiala tiden för reflektion, möten och diskussion samt att genomföra och utveckla verksamheten. Viktor påpekar att det ofta är mer personal under skoldagen än på fritidshemmet, än fast det är samma elever i båda verksamheterna. Det blir på bekostnad för fritidshemmets verksamhet, när tiden för planering försvinner. Detta kan å andra sidan förklaras genom ett politiskt fält samt att grundskolan är en verksamhet som styrs av resultat och måluppfyllelse och därmed har ett behov av att prioriteras (Ackejsö & Dahl, 2022). I en fritidshemskontext är däremot detta något som riskerar att trycka undan fritidshemmets kärna och uppdrag utifrån läroplanen (Skolverket, 2025b).

I studien framkommer det från samtliga fritidshemslärare att de ser att rektorerna försöker sätta sig in i fritidshemmets verksamhet genom att delta i personalens träffar och lyssna in deras önskemål. Å andra sidan berättar fritidshemslärarna att de inte upplever att rektorerna har kunskap och insyn i fritidshemmets verksamhet till den grad som hade varit önskvärt. Detta även om de är nogga med att påpeka att de upplever förståelse och tillit, vilket även rektorerna har för sina anställda. En förklaring till detta, kan i enlighet med Skolinspektionens (2018) granskning, som visar att fritidshem tidigare haft låg styrning och ledning. Vilket stärker en rektors uttryck när hen beskriver en bristande kunskap om fritidshemmet. Denna rektor lyfter att det vore en fördel om det fanns tydliga direktiv för lärare i fritidshems yrkesprofession. Samt hur fritidshemmet som verksamhet ska utformas. Denna uppmålning beskriver på ett tydligt sätt hur viktig roll rektorn har för att skapa förutsättningar för lärare i fritidshem och fritidshemmets verksamhet. Bristande kunskap resulterar i en oförståelse, vilket i sin tur inte stödjer goda förutsättningar för att uppnå en kvalitet och nå elever i svårigheter.

Skolverket (2023) beskriver i det allmänna rådet att såväl huvudman som rektor har ett ytterst ansvar att se till att fritidshemmet har ändamålsenliga lokaler samt en varierad pedagogisk verksamhet. Detta styrks av Skollagen (SFS, 2010:800) som reglerar såväl grundskolan som fritidshemmet. I skollagen beskrivs det tydligt hur elever som risker att inte uppnå bedömningskriterier ska erbjudas extra anpassning, vilket ska ske i ordinarie undervisning. Om extra anpassningar inte räcker för att uppnå kriterierna, ska särskilt stöd sättas in, vilket inte behöver ske inom den ordinarie undervisningen (SFS, 2010:800). Sett i en fritidshemskontext blir dessa lagar något otydliga när fritidshemmet inte har mål och resultatuppfyllelse. Denna bild stärks av tidigare nämnd forskning och informanternas beskrivning av att det inte finns tydliga rutiner för att uppmärksamma och följa upp arbetet med elever i svårigheter på fritidshemmet. Av den bakgrunden är det motiverat att det krävs tydlighet och samsyn för att detta arbete ska bli likvärdigt för elever i svårigheter. Samt riktade och anpassade skrivelser och riktlinjer för fritidshemmet.

Slutsatser

Resultatet av denna studie bygger på åtta intervjuer och ger därmed en begränsad bild av hur yrkesverksamma upplever arbetet med elever i svårigheter.

Informanterna i denna studie gav samstämmiga svar, vilket indikerar en styrka vad gäller trovärdighet.

Slutsatsen av studien visar att relationer, bemötande och pedagogisk kompetens är centrala bitar i arbetet med elever i svårigheter på fritidshemmet. Resultatet visar också att samarbete mellan kollegor och gemensamma rutiner är viktiga för att skapa en inkluderande verksamhet. Samtidigt framkommer det att brist på tid för planering och reflektion kan påverka verksamheten, såväl när det kommer till kvalitet som tillgängligheten för eleverna. En verksamhet som inte ges förutsättningar för att planeras, utvärderas och utvecklas riskerar att hämma

elevernas utveckling och inte leda till en meningsfull fritid som är individ och grupp anpassat. Hur elever som är i svårigheter bemöts får stor betydelse för deras trivsel, delaktighet och utveckling på fritidshemmet (Nilholm, 2020), vilket samtliga informanterna håller med om. Riskerna med att inte arbeta för en god relation är stora och sätter elevernas såväl utveckling som hälsa på spel. Dels utifrån ett perspektiv här och nu och i en framtida förlängning (Ritchie, 2017).

Sammantaget visar studien att både tidigare forskning och resultaten att *elever i svårigheter* är ett komplext begrepp. I en redan komplex verksamhet som fritidshemmet är, förväntas fritidshemslärare navigera mellan olika krav och förväntningar i arbete med att tillgodose alla elevers behov. Med tankar av Lager (2021) avslutas denna studie och slutsats: om inte lärare i fritidshem utför detta relationella arbete, vem ska då göra det?

Framtida forskning

Fritidshemmet är ett område, som inte längre är lika okänd att forskningsmässigt vandra i. Idag finns mer forskning i jämförelse med tidigare, men studiens författare har under arbetets gång blivit varse om att det finns betydligt mer att utforska när det handlar om fritidshemmet. Med utgångspunkt i att flertalet yrkesverksamma pratar om en förändring och ett komplext uppdrag, pekar resultaten av denna studie på att ännu mer forskning behövs. Växande elevgrupper visar på en verksamhet som växer och utmanas, vilket kräver aktuell forskning och kunskap för att bedrivas med kvalitet.

Denna studie undersökte lärare i fritidshems och rektorers perspektiv på arbetet med elever i svårigheter. Studien svarade dock inte på hur elever själva upplever stödet i fritidshemmets verksamhet. Därför skulle framtida forskning kunna undersöka elevers egna erfarenheter av inkludering och stöd i fritidshemmet. Detta skulle kunna bidra med ytterligare kunskap om hur verksamheten kan utvecklas för att bättre möta elevers behov.

Referenser

- Ackejsö, H., & Dahl, M. (2022). Pedagogisk takt i fritidspedagogisk undervisning. En välregisserad dans mellan lärare och elever. *Nordisk tidsskrift för pedagogikk og kritikk*, 8, ss. s.63-77.
- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik-att bygga broar*. Stockholm: Liber AB.
- Ainscow, M., Slee, R., & Best, M. (2019). Editorial: the Salamanca Statement: 25 years on. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7-8), ss. 671-676. doi:10.1080/13603116.2019.1622800
- Aspelin, J. (2018). *Lärares relationskompetens: Vad är det? Hur kan den utvecklas?* Stockholm: Liber AB.
- Cliffe, J., & Solvason, C. (2023). What is it that we still don't get? - Relational pedagogy and why relationships and connections matter in early childhoos. *Power and Education*, 15(3), ss. 259-273. doi:10.1177/17577438221124296
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4:1 uppl.). (P. Larson, Övers.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Fjällhed, A., & Jensen, M. (2013). *Barns livsvillkor. I mötet med skola och fritidshem*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Gibbs, G. R. (2018). *Analyzing qualitative data* (2:a uppl.). SAGE Publications.
- Gäreskog, P. (2023). Inkludering och arbetet med särskilt stöd i förskolan. *Barn*, 41(4), ss. 148-166. doi:10.23865/barn.v41.5307
- Haglund, B. (2018). "Men dom flesta har en liknande situation". Ett narrativ om bristande personella resurser och omgivningens begränsade förväntningar. *Barn*, 36(2), ss. 75-92. doi:10.5324/barn.v36i2.2766
- Hjalmarsson, M., & Löfdahl, A. (2014). Omsorg i svenska fritidshem: fritidspedagogers etiska förmåga och konsekvenser för barn. *Barn*, 32(3), 91-105.
- Karlsudd, P. (2020). Looking for Special Education in the Swedish After-School Leisure Program Construction and Testing of an Analysis Model. *Education Sciences*, 10(12), ss. 1-13. doi:10.3390/educsci10120359
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lager, K. (2021). Som kompisar, fast vuxna: relationens betydelse för barns aktörskap i fritidshem. *Barn*, 39(2-3), ss. 29-45. doi:10.5324/barn.v39i2-3.3759
- Lago, L., & Elvstrand, H. (2021). *Sociala relationer i fritidshem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundbäck, B. (2022). *Specialpedagogik i fritidshemmet. Från samlat forskningsläge till pedagogisk praktik*. Växjö: Linnaeus University Press.
- Lungström, J., & Bredmar, A.-C. (2023). *Fritidshemmets och skolans relationsarbete grunden för lärande*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Markström, A.-M., & Severinsson, S. (2023). *Barn och elever i social utsatthet. Förskolans, skolans och fritidshemmets roll och ansvar*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Mittelmark, M. B., Sagy, S., Eriksson, M., Bauer, G. F., Pelikan, J. M., Lindström, B., & Espnes, G. A. (2017). *The handbook of salutogenesis*. Springer.
- Narvaez, D. (2014). *Neurobiology and the Development of Human Morality*. New York: Norton and Company.
- Nilholm, C. (2020). *Perspektiv på specialpedagogik* (4:1 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.
- Nordin, H., & Sundh, G. (2025). *Barnen som utmanar Om att möta barn i behov av särskild förståelse - i skola, fritidshem och samhälle*. Örnsköldsvik: Utbildning Norr.
- Olsson, B.-I., & Olsson, K. (2013). *Att se möjligheter i svårigheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4:e uppl.). California: SAGE Publications.
- Persson, B. (1998). *Den motsägelsefulla specialpedagogiken-motiveringar, genomförande och konsekvenser*. Mölndal: Institutionen för pedagogik.
- Pihlgren, A. S. (2023). *Uppdrag fritidshem. Skapa likvärdig utbildning*. Stockholm: Gothia Kompetens AB.
- Ritchie, J. (2017). Fostering eco-cultural literacies for social, cultural and ecological justice: a perspective from Aotearoa. *International Journal of Early Childhood*, 49(3), ss. 287-302. doi:10.1007/s13158-017-0198-0
- SFS 2010:800. (u.d.). *Skollag*. Hämtat från Sveriges riksdag: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/ den 17 03 2026
- Skolinspektionen. (2018). *Undervisning i fritidshemmet*. Hämtat från Skolinspektionen: <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/undervisning-i-fritidshemmet/> den 17 03 2026
- Skolverket. (2023). *Styrning och ledning av fritidshemmet. Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om styrning och ledning av fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2025a). *Elever och personal i fritidshem*. Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/sok-publikationer/publikationsserier/beskrivande-statistik/2025/elever-och-personal-i-fritidshem>
- Skolverket. (2025b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22: reviderad 2025* (3:e uppl.). Stockholm: Skolverket.
- SVT Nyheter. (den 6 april 2025). *Liberalerna: Inför hjälpklasser för störande elever*. Hämtat från <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/liberalerna-infor-hjelpklasser-for-storande-elever> den 12 maj 2026
- Taylor, A., & Giugni, M. (2012). Common worlds: reconceptualising inclusion in early childhood communities. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 13(2), ss. 108-119. doi:10.2304/ciec.2012.13.2.108
- Taylor, J. (2013). *Reconfiguring the Natures of Childhood*. Oxon: Routledge.
- Vetenskapsrådet. (2024). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1. Informationsbrev lärare i fritidshem

Informationsbrev lärare i fritidshem

Inbjudan att delta som informant till en studie om fritidshemmets möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter.

Vi heter Elin och Frida, vi studerar på AIL grundlärarprogrammet med inriktning mot fritidshem på Umeå universitet. Vi är nu inne på termin åtta och ska skriva ett examensarbete. För det skulle vi behöva hjälp av dig som är verksam fritidslärare som informant i studien. Syftet med studien är att undersöka fritidshemmets förutsättningar och möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter. Detta utifrån lärare i fritidshem samt rektorers perspektiv.

Som en del i arbetet med studien har vi fördjupat oss i forskning och litteratur kring det aktuella ämnet och för att fördjupa oss ytterligare är dina erfarenheter värdefulla. För att kunna ta del av dina erfarenheter inom området kommer vi genomföra en intervju och spela in den.

Vid arbetet med rapporten kommer hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer att tas, vilket innebär att du informeras om syftet med rapporten, resultatet kommer enbart användas i examensarbetet, ditt deltagande är frivilligt och du har när som helst rätt att avbryta ditt deltagande. Det handlar även om att allt material behandlas konfidentiellt, vilket innebär att fiktiva namn kommer användas och dina svar kommer att förvaras på säker plats och behandlas så att inga obehöriga kan ta del av dem. Materialet räknas som personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning 2016/679 (GDPR), och inspelningarna kommer att raderas efter att betyg rapporterats in för kursen. Du har även rätt att kontakta Umeå universitet för att få information om vilka uppgifter som behandlas om dig eller för att begära rättelse, överföring, radering eller begränsning av dina personuppgifter. Du kan även kontakta universitetets dataskyddsombud på mejl pulo@umu.se. För mer information om hur universitetet behandlar personuppgifter, se: umu.se/gdpr.

Om du har några frågor eller funderingar kring ditt deltagande eller examensarbetet är du välkommen att kontakta oss på mejl eller telefon:

Med vänliga hälsningar,

Elin Blomquist & Frida Viklund

AIL- grundlärarstudenter fritidshem, Umeå universitet

Samtyckesblankett

Samtycker du till att medverka i examensarbetet om fritidshemmets möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter på det sätt som har beskrivits i informationsbrevet ovan och där det också framgår hur personuppgifter ska hanteras?

Ja **Datum:** _____ **Namn:** _____

Informationsbrev rektorer

Inbjudan att delta som informant till en studie om fritidshemmets möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter.

Vi heter Elin och Frida, vi studerar på AIL grundlärarprogrammet med inriktning mot fritidshem på Umeå universitet. Vi är nu inne på termin åtta och ska skriva ett examensarbete. För det skulle vi behöva hjälp av dig som är verksam rektor som informant i studien. Syftet med studien är att undersöka fritidshemmets förutsättningar och möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter. Detta utifrån lärare i fritidshem samt rektorers perspektiv.

Som en del i arbetet med studien har vi fördjupat oss i forskning och litteratur kring det aktuella ämnet och för att fördjupa oss ytterligare är dina erfarenheter värdefulla. För att kunna ta del av dina erfarenheter inom området kommer vi genomföra en intervju och spela in den.

Vid arbetet med rapporten kommer hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer att tas, vilket innebär att du informeras om syftet med rapporten, resultatet kommer enbart användas i examensarbetet, ditt deltagande är frivilligt och du har när som helst rätt att avbryta ditt deltagande. Det handlar även om att allt material behandlas konfidentiellt, vilket innebär att fiktiva namn kommer användas och dina svar kommer att förvaras på säker plats och behandlas så att inga obehöriga kan ta del av dem. Materialet räknas som personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning 2016/679 (GDPR), och inspelningarna kommer att raderas efter att betyg rapporterats in för kursen. Du har även rätt att kontakta Umeå universitet för att få information om vilka uppgifter som behandlas om dig eller för att begära rättelse, överföring, radering eller begränsning av dina personuppgifter. Du kan även kontakta universitetets dataskyddsombud på mejl pulo@umu.se. För mer information om hur universitetet behandlar personuppgifter, se: umu.se/gdpr.

Om du har några frågor eller funderingar kring ditt deltagande eller examensarbetet är du välkommen att kontakta oss på mejl eller telefon:

Med vänliga hälsningar,

Elin Blomquist & Frida Viklund

AIL- grundlärarstudenter fritidshem Umeå universitet

Samtyckesblankett

Samtycker du till att medverka i examensarbetet om fritidshemmets möjligheter att möta och tillgodose elever i svårigheter på det sätt som har beskrivits i informationsbrevet ovan och där det också framgår hur personuppgifter ska hanteras?

Ja **Datum:** _____ **Namn:** _____

Bilaga 3. Intervjuguide lärare i fritidshem

Intervjufrågor lärare i fritidshem

Bakgrundsfrågor

- Hur länge har du arbetat inom fritidshem/skola?
- Vilken utbildning har du?
- Hur ser elevgruppens storlek och sammansättning ut på fritidshemmet?
- Hur är fritidshemmet organiserat? *Antal utbildade, lokaler*
- Vad tänker du kring begreppet elever i svårigheter? *Vad betyder det för dig?*
- Vad betyder inkludering för dig?

Möjligheter och förutsättningar

- Hur upplever du att du som lärare i fritidshem kan möta och tillgodose elever i svårigheter? *Utmaningar/framgångar.*
- Vilka faktorer anser du påverkar möjligheterna mest ([t.ex](#) personaltäthet, planeringstid, storlek på elevgruppen, tid)?
- På vilket sätt skiljer sig arbetet med elever i svårigheter på fritidshemmet jämfört med under skoldagen?

Rutiner och åtgärder

- På vilket sätt uppmärksammas elever i svårigheter på fritidshemmet?
- Finns det en tydlig plan med rutiner hur personalen ska arbeta med elever i svårigheter? *Är vårdnadshavare delaktig?*
- Hur sker dokumentationen och uppföljningen ut för elever i svårigheter? *Finns det tid för det?*
- Vilka anpassningar eller åtgärder används just nu i den dagliga verksamheten? *Hur har dessa åtgärder eller anpassningar framkommit?*

Samsyn och samarbete

- Hur upplever du samsynen mellan personalen på fritidshemmet och skolledning kring elever i svårigheter? *Finns gemensamma strategier?*
- Hur sker kommunikationen mellan fritidshem, skola och ledning? *Samråd, möten etc?*

Utmaningar och utvecklingsbehov

- Vilka är de största utmaningarna i arbetet med elever i svårigheter på fritidshemmet?
- Vad skulle behöva förändras eller utvecklas för att bättre kunna tillgodose elever i svårigheter på fritidshemmet? *Är detta ett växande problem inom både skola och fritidshem med elever i svårigheter? Hur ser du på det? Kort/lång sikt?*

Avslutande fråga

- Finns det något annat du tycker är av vikt att lyfta när det handlar om fritidshemmets arbete med elever i svårigheter?

Bilaga 4. Intervjuguide rektorer

Intervjufrågor rektorer

Bakgrundsfrågor

- Hur länge har du arbetat inom fritidshem/skola?
- Vilken utbildning har du?
- Hur ser elevgruppens storlek och sammansättning ut på fritidshemmet?
- Hur är fritidshemmet organiserat? *Antal utbildade, lokaler*
- Vad tänker du kring elever i svårigheter? *Vad betyder det för dig?*
- Vad betyder inkludering för dig?

Möjligheter och förutsättningar

- Hur ser du på fritidshemmets uppdrag när det gäller elever i svårigheter?
- Vilka förutsättningar ser du som viktiga för att arbeta inkluderande på fritidshemmet? *Kompetensutveckling, stöd från elevhälsa, personaltäthet, gemensam planeringstid.*
- Hur prioriteras fritidshemmet i relation till övrig skolverksamhet? *Antal träffar med personal, personal borta - vikarie? Lärare? Hur hade du velat att fritidshemmet prioriterades?*

Rutiner och åtgärder

- Finns det en tydlig plan och rutiner för att identifiera och följa upp elever i svårigheter på fritidshemmet?
- Hur ser samarbetet ut mellan fritidshem, skola och elevhälsa? *Inplanerad tid? Vilken personal deltar? Ges alla förutsättningar att delta?*
- Hur säkerställer du som rektor att personalen på fritidshemmet har tillräckligt med kompetens och stöd för att tillgodose elever i svårigheter?

Samsyn och samarbete

- Hur upplever du samsynen mellan personalen på fritidshemmet och skolledning kring elever i svårigheter? *Finns gemensamma strategier?*
- Hur sker kommunikationen mellan fritidshem, skola och ledning? *Samråd, möten etc?*

Utmaningar och utvecklingsbehov

- Vilka är de största utmaningarna i arbetet med elever i svårigheter på fritidshemmet?
- Vad skulle behöva förändras eller utvecklas för att bättre kunna tillgodose elever i svårigheter på fritidshemmet? *Är detta ett växande problem inom både skola och fritidshem med elever i svårigheter? Hur ser du på det? Kort/lång sikt?*

Avslutande fråga

- Finns det något annat du tycker är av vikt att lyfta när det handlar om fritidshemmets arbete med elever i svårigheter?